

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Vliv regionálního bezpečnostního hegemonu na
stabilitu a ekonomický rozvoj**

Bakalářská práce

Autor: Aneta Šafaříková

Vedoucí práce: Ing. Zbyšek Korecki, Ph.D.

Brno 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci „Vliv regionálního bezpečnostního hegemonu na stabilitu a ekonomický rozvoj“ vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu se Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona. Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 20. května 2016

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Zbyškovi Koreckimu Ph.D za jeho odborný dohled, vstřícný přístup a cenné rady, které mi poskytl v průběhu zpracování bakalářské práce.

Abstrakt

ŠAFARÍKOVÁ, A. *Vliv regionálního bezpečnostního hegemonu na stabilitu a ekonomický rozvoj.* Brno 2016. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií.

Bakalářská práce je zaměřena na vliv hegemonu, Ruské federace, na pobaltské státy z pohledu bezpečnostní a ekonomické problematiky od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Literární rešerše vymezuje základní pojmy týkající se bezpečnosti a bezpečnostních přístupů, zahraniční a bezpečnostní politiky, demografie a základních ekonomických ukazatelů. V analytické části je charakterizována zahraniční politika Ruské federace a pobaltských států včetně jejich integrace do Evropské unie a Severoatlantické aliance. Dále je věnována pozornost demografické situaci v Pobaltí a v neposlední řadě je analyzována ekonomická situace v Pobaltí zaměřující se na zahraniční obchod a zahraniční investice. V návrhové části jsou na základě analýzy vytvořena možná doporučení pro další vývoj v regionu.

Klíčová slova: Ruská federace, pobaltské státy, Evropská unie, menšina, zahraniční a bezpečnostní politika.

Abstract

ŠAFARÍKOVÁ, A. *The influence of the regional security hegemon on stability and economic development.* Brno 2016. Bachelor thesis. Mendel University in Brno, Faculty of Regional Development and International Studies.

The bachelor thesis is focused on the influence of hegemon, Russian federation, on the Baltic States, from the view of security and economic issues dated from the dissolution of the Soviet Union in 1991. Literature search defines concepts regarding security and security approaches, foreign and security policy, demography and basic economic indicators. In the analytical part is described the foreign policy of the Russian federation and the Baltic states, including their integration into European Union and North Atlantic Alliance. Subsequently is also described demographic situation in the Baltic States. Finally, it is analysed the economic situation in the Baltic States, focusing on foreign trade and foreign investment. In the part of proposal are made possible recommendations for the development of the region based on result of an analysis.

Keywords: Russian federation, Baltic States, European Union, minority, foreign and security policy.

Obsah

1	Úvod	8
1.1	Cíl práce	8
1.2	Metodika	9
2	Literární rešerše	11
2.1	Bezpečnost	11
2.1.1	Bezpečnostní paradigma	12
2.1.2	Bezpečnostní hegemon.....	13
2.2	Teoretické přístupy k bezpečnosti.....	15
2.2.1	Liberálně – idealistický přístup	15
2.2.2	Realistický přístup.....	15
2.2.3	Kritický přístup	16
2.2.4	Konstruktivistický přístup	16
2.2.5	Radikální přístup	17
2.3	Zahraniční a bezpečnostní politika.....	17
2.3.1	Zahraniční politika	17
2.3.2	Bezpečnostní politika	18
2.3.3	Sféry vlivu	19
2.3.4	Kolektivní bezpečnost.....	19
2.4	Demografie.....	21
2.4.1	Obyvatelstvo	21
2.4.2	Menšina.....	21
2.4.3	Model věkové pyramidy	22
2.5	Vybrané ekonomické ukazatele	23
2.5.1	Hrubý domácí produkt	23
2.5.2	Hrubý národní produkt.....	24
2.5.3	Zahraniční investice	24
3	Analytická část	26
3.1	Geografické determinanty států	26
3.1.1	Ruská federace	26

3.1.2	Státy pobaltského regionu	27
3.2	Zahraniční a bezpečnostní politika.....	28
3.2.1	Zahraniční politika Ruské federace.....	28
3.2.2	Sféry vlivu Ruské federace	30
3.2.3	Zahraniční politika pobaltských států a vstup do EU.....	30
3.2.4	Bezpečnostní politika Ruské federace.....	32
3.2.5	Bezpečnostní politika pobaltských států – NATO	34
3.3	Demografický vývoj v regionu	34
3.3.1	Postavení ruské menšiny v regionu	35
3.3.2	Ochrana tzv. ruských krajanů ze strany Ruské federace	36
3.4	Politické souvislosti v otázce nabývání občanství	37
3.4.1	Jazykové zákony	38
3.5	Ekonomická situace v pobaltských státech	39
3.5.1	Proces ekonomické integrace do EU.....	39
3.5.2	Ekonomická situace v Estonsku.....	40
3.5.3	Ekonomická situace v Lotyšsku.....	42
3.5.4	Ekonomická situace v Litvě	44
3.6	Zapojení Ruské federace do ekonomik pobaltských států	45
3.6.1	Zapojení Ruské federace do ekonomiky Estonska.....	46
3.6.2	Zapojení Ruské federace do ekonomiky Lotyšska.....	46
3.6.3	Zapojení Ruské federace do ekonomiky Litvy	47
4	Návrhová část.....	48
4.1	Návrh budoucího vývoje Rusko – pobaltských vztahů v otázkách bezpečnosti	48
4.2	Zahraniční politika v konceptu pobaltských států a budoucího směřování.....	49
4.3	Řešení demografických problémů pobaltských států s ruskou menšinou	50
4.4	Ekonomický rozvoj pobaltských států	50
5	Závěr.....	52
	Seznam zkratk	64
	Seznam obrázků a grafů.....	65
	Seznam příloh	65
	Přílohy.....	66

1 Úvod

Rozpad Sovětského svazu v roce 1991 s sebou přinesl razantní změny v politickém uspořádání evropského kontinentu. Po několika letech ruské okupace se obnovila suverenita hned několika států, včetně pobaltských republik, mezi které řadíme Litvu, Lotyšsko a Estonsko. Ruská federace zažila v době rozpadu Sovětského svazu mocenské oslabení, ale i přesto si udržuje vliv a pozici hegemonu převážně ve východním regionu kvůli velikosti svého území, které se rozkládá na dvou kontinentech, ekonomického potenciálu a ozbrojených sil, včetně vojenského vybavení zahrnující jaderný arzenál. Zahraniční politika Ruské federace se v současnosti vyznačuje expanzivní politikou, která měla za následek konflikt na Ukrajině a následnou anexi Krymu. Tento krok ze strany Ruské federace byl důvodem k vyvolání znepokojenosti u všech pobaltských států, jelikož sdílí společné hranice a na jejich území žije početná ruská menšina, která se zde usadila již v době okupace Sovětským svazem. Pobaltské státy lze z hlediska obdobného historického a kulturního vývoje, geopolitického významu či velikosti území chápat jako podobné kvality. Pobaltské státy se snažily eliminovat ruský vliv a změnit politickou a ekonomickou orientaci po získání nezávislosti směrem k západním zemím. Následná integrace do Severoatlantické aliance nebo Evropské unie jim umožnila dosáhnout tohoto cíle a zároveň získat významné postavení v rámci evropského kontinentu.

Bakalářská práce popisuje vliv hegemonu, Ruské federace, na oblast Pobaltí v otázkách bezpečnosti a zahraniční politiky, demografie s důrazem na početné ruské menšiny, jejich postavení a integraci po rozpadu Sovětského svazu. Poslední kapitola se zabývá ekonomickou problematikou, která zahrnuje jejich ekonomickou situaci od roku 1991, významné obchodní zahraniční partnery a míru zapojení Ruské federace do ekonomik pobaltských států.

1.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je navrhnout změny politik v pobaltských státech prostřednictvím analýzy přeměny zahraniční politiky Ruské federace na pobaltský region

od rozpadu Sovětského svazu a po vzniku tří nezávislých států – Litvy, Lotyšska a Estonska. V práci bude dále analyzována změna ekonomicko-bezpečnostní situace v regionu a její příčiny. Rozebrána bude i problematika demografické situace a její dopad na politiky států regionu. K dosažení cíle budu dále analyzovat stupeň angažovanosti Ruské federace do ekonomické oblasti pobaltských států.

1.2 Metodika

Bakalářská práce je zpracována metodou literární rešerše, která se zabývá vyhledáváním informací o určité problematice. Literární rešerše je text, který přináší aktuální pohled na danou problematiku s pomocí současné literatury, proto budou mým primárním zdrojem knižní a odborné publikace. Primárním úkolem literární rešerše je vytvoření si uceleného přehledu současné literatury o konkrétním tématu. Pro literární rešerši jsou typické logicky navazující odstavce, relevantní bibliografické odkazy, odborná terminologie a syntéza získaných informací (Zeman, 2013, str. 3).

Podklady pro vytvoření práce jsem dále čerpala z internetových zdrojů a výročních zpráv institucí, například Ministerstva financí a zahraničních věcí pobaltských republik a mezinárodních organizací, zejména Severoatlantické aliance. Celkově se jedná o případovou studii, která je charakterizována jako detailní analýza případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu. Případová studie zohledňuje celkové souvislosti události nebo objektu (sociální, politické, historické) a musí poskytnout komplexní obrázek (Drulák, 2008, str. 33).

Teoretická část představuje teoretickou základnu pro část praktickou, proto zde bude uvedena definice základních vybraných pojmů, jakými jsou bezpečnost a teoretické přístupy k bezpečnosti, zahraniční a bezpečnostní politika zahrnující rovněž kolektivní bezpečnost a sféry vlivu. Dále vysvětlím demografické pojmy obyvatelstvo a menšina, na konci teoretické části se budu věnovat ekonomickým ukazatelům.

Analytická část je zpracována na základě teoretických východisek v části literární rešerše. Zabývá se analýzou zahraniční a bezpečnostní politiky jak Ruské federace, tak i pobaltských států s ohledem na jejich členství v Severoatlantické alianci a v Evropské unii. Provedu analýzu demografické situace a její vliv na bezpečnost

a sociální politiku v daném regionu. Nakonec je zhodnocen vývoj ekonomických ukazatelů a míra zapojení Ruské federace do tohoto sektoru.

Návrhová část se zaměřuje na predikci budoucího vývoje v regionu pobaltských států a doporučení na směřování zahraniční a bezpečnostní politiky pobaltských republik s odkazem na výsledky analytické části.

Mezi limity mé práce v oblasti demografie patří studium pouze ruských menšin v regionu s ohledem na jejich nejvyšší procentuální zastoupení. V oblasti ekonomické analýzy náleží mezi limitující faktory orientace na zahraniční obchod a přímé zahraniční investice, které plynou do pobaltských zemí, z důvodu posouzení úrovně zapojení Ruské federace do ekonomik těchto republik. Práce bude zpracována v časovém období od rozpadu Sovětského svazu a vzniku nezávislých suverénních států.

2 Literární rešerše

2.1 Bezpečnost

Pojem bezpečnost může být posuzován v několika rozlišných významech, například autor Lippmann uvádí, že stát je bezpečný do té míry, do jaké nemusí obětovat své základní hodnoty v situaci, kdy se chce vyhnout válce. V případě, že mu je válka vnucena, snaží se své hodnoty uhájit vítězstvím (Lippmann, 1946, str. 13). Autor Wolfers pojednává o bezpečnosti v objektivním a subjektivním významu. Objektivní bezpečnost je v případě neexistence hrozeb vůči základním hodnotám státu a subjektivní bezpečnost za podmínky nepřítomnosti pocitu strachu a obav o ohrožení těchto hodnot (Wolfers, 1966, str. 21).

Bezpečnost lze vymezit ve dvou rovinách, a to v rovině negativní a rovině pozitivní. Negativní vymezení se zaměřuje na nepřítomnost a potlačení jakýchkoliv hrozeb. Bezpečnost je tedy podle daného vymezení opakem stavu ohrožení vyplývající ze vzájemné interakce dvou či více aktérů, kteří mají rozdílné zájmy a jsou k dosažení těchto zájmů ochotni použít sílu politickou, vojenskou či hospodářskou.

Pozitivní vymezení bezpečnosti je problematičtější, jelikož je složité určit, do jaké míry je subjekt bezpečný. Stanovuje se, že subjekt je bezpečný, dokud je mimo dosah přímých a naléhavých hrozeb a nemá v dané oblasti přirozeného nepřítele. Ve vztahu k životnímu prostředí se uvádí, že je bezpečně tam, kde nepůsobí nepříznivé dopady lidské činnosti. Pozitivní vymezení se vždy uvádí ve vztahu k předmětu, věci, člověku, obci, státu nebo bezpečnostnímu společenství (Eichler, 2004, str. 8).

Bezpečnost se rovněž uvádí ve dvou základních významech, kdy rozlišujeme bezpečnost jako obecný atribut, znak či stav nabývající hodnoty od nuly až po úplnost a bezpečnost jako funkční sféru, oblast činnosti nebo politiku zahrnující procesy a struktury k zajišťování bezpečnosti (Balabán, Stejskal a kol., 2010, str. 10).

Podle dokumentu České bezpečnostní terminologie je bezpečnost „stav, kdy jsou na nejnížší možnou míru eliminovány hrozby pro objekt (zpravidla národní stát, popř. i mezinárodní organizaci) a jeho zájmy a tento objekt je k eliminaci stávajících

i potenciálních hrozeb efektivně vybaven a ochoten při ní spolupracovat“ (Zeman a kol., 2002, str. 13).

Koncept bezpečnosti dosáhl po skončení studené války rozšíření v několika aspektech. Subjekty bezpečnosti se kromě státu, tedy tradičně dominantního aktéra, rozšířily od jednotlivců přes organizace, společnost až k mezinárodním organizacím. Sektory (dimenze) bezpečnosti se kromě tradičního vojenského a politického pojetí doplnily o ekonomickou, společenskou, kulturní nebo také environmentální dimenzi. V neposlední řadě došlo rovněž k rozšíření intenzity bezpečnosti, kdy kromě tradičního pojmu *hard security*, se objevuje pojem *soft security*, jehož součástí jsou například životní podmínky či ochrana lidských práv (Balabán, Stejskal a kol. 2010, str. 11).

2.1.1 Bezpečnostní paradigma

V současnosti existuje 5 paradigmat bezpečnosti: paradigma lidské, národní, regionální, mezinárodní a globální bezpečnosti.

Paradigma národní bezpečnosti vyjadřuje bezpečnost státu, hlavního referenčního objektu, u kterého je vnitřní i vnější prostředí nedílnou součástí na vytváření jeho identity a suverenity. Národní bezpečnost je na vrcholu hierarchie zájmů, ale zároveň je provázána s okolím, tedy charakterem ostatních aktérů a intenzitou vzájemných interakcí. Po skončení bipolární konfrontace došlo k zúžení konceptualizace národní bezpečnosti, jelikož to, co bylo v přechodných letech jádrem národní bezpečnosti, bylo proměněno v téma bezpečnostních režimů a světové společnosti přecházejících do konceptualizace mezinárodní bezpečnosti (Waisová, 2005, str. 49).

Paradigma mezinárodní bezpečnosti se objevuje ve strategii prevence konfliktu mezi státy, udržení bezpečnosti v době nových moderních zbraní. V 21. století je do konceptu také zahrnuto zmírnění negativních jevů klimatických změn a environmentálních rizik, které mohou ovlivnit lidské potřeby (potravin, voda, energie) a kvalitu lidského života (Yildiz, 2015, str. 134-138).

Paradigma regionální bezpečnosti usiluje o udržení teritoriální integrity konkrétního území i za případného použití zbraní.

Paradigma globální bezpečnosti je vysvětlováno stejně jako pojem globální politika, kdy se u nich odráží změny posledního období, které spočívají v globalizaci a v nárůstu významu a vlivu nestátních aktérů ve světové politice a v otázkách bezpečnosti (Rogers, 2000, str. 60). Globální bezpečnost zahrnuje kategorie politických vztahů a vojenských kapacit jednotlivých států. Mezi globální bezpečnostní hrozby řadíme šíření konvenčních i nekonvenčních¹ zbraní a technologií, vnitrostátní i mezinárodní ozbrojené konflikty, terorismus, mezinárodní organizovaný zločin, demografický vývoj, změny klimatických podmínek, atd. (Exnerová, Kaplan, Chlebeček, 2012). K prohloubení tohoto konceptu bezpečnosti přispěla tzv. Palmeho zpráva vydaná v rámci OSN na začátku 80. let 20. století. Zpráva pojednává o tom, že jedinou možností, jak se vypořádat s bezpečnostním dilematem, je společná akce všech zúčastněných států – tato bezpečnost se označuje jako *common security*, v překladu tzv. společná bezpečnost, která je kvantitativně odlišná od bezpečnosti jednotlivých států (Weiss, 2014, str. 47-48).

Paradigma lidské bezpečnosti se jako nový pojem objevilo v první polovině 90. let 20. století a v posledním desetiletí je často používáno řadou agentur OSN nebo mezinárodními i lokálními nevládními organizacemi. I přes to, že většina států tento koncept bezpečnosti odmítá, v posledním desetiletí se vytvořila skupina zemí, která začlenila koncept lidské bezpečnosti do národních i zahraničních politik. V roce 1999 došlo dokonce k vytvoření uskupení nazvané Human Security Networks, jehož agenda je založená především na podporu existence Mezinárodního trestního soudu, pomoci dětským obětem sexuálního vykořisťování, zákazu dětské práce, prevence a exekuce obchodu s lidmi atd. Členské státy této organizace vyzdvihují dodržování lidských práv, zlepšování politického, ekonomického, sociálního a environmentálního prostředí, ve kterém lidé žijí, jako důležitost pro rozvoj (Waisová, 2006, str. 58-59).

2.1.2 Bezpečnostní hegemon

Definice pojmu hegemon je poněkud sporná, jelikož se na ni dá nahlížet několika způsoby. Například Barry Jones definuje hegemonii jako využívání dominantního postavení v rámci jakéhokoliv systému (Jones, 2001, str. 669). Podle autora Lefflera

¹ Mezi nekonvenční zbraně patří jaderné, chemické, radiologické a chemické zbraňové systémy.

naopak někteří analytici používají pojem hegemonie jakožto synonymum pro dominantní nebo nepřiměřenou převahu síly. Obecně slovo hegemon pochází z antického Řecka, kde se využívalo ve významu vůdčího představitele v rámci aliance nezávislých politických jednotek. Vyvolával představu vůdcovství, autority a legitimity a byl v kontrastu s použitím síly či nátlaku – krutovláda (Haugaard, Lentner, 2006, str. 90). Waisová označuje hegemonu jako takový stát, který disponuje mimořádnými vojenskými kapacitami a zároveň je to nejsilnější ekonomická, politická a vojenská jednotka, kterou nemá šanci překonat ani koalice jiných států. Hegemon má takovou sílu, že je schopen kontrolovat ekonomické procesy a mezinárodní obchod, zajišťovat mezinárodní bezpečnost prostřednictvím jeho vojenské přítomnosti a v neposlední řadě ovládá velké nestátní prostory, za které považujeme například moře či oceány. Role hegemonního postavení je uznána i ostatními členy mezinárodního systému

Z hlediska polarity řadíme hegemonu do unipolárního uspořádání, kdy v čele hierarchického uspořádání stojí jeden silný hegemon vyznačující se tím, že je schopný vládnout systému a jeho částem. Dále hegemon přebírá odpovědnost za stav mezinárodního systému, který se týká například bezpečnosti nebo distribuce veřejných statků. Definovaný systém se v historii mezinárodního systému objevuje spíše jen zřídka a na krátkou dobu, jelikož udržování hegemonie je pro daný subjekt nákladné a vyčerpávající (Waisová, 2009, str. 64).

Neoliberál Keohane vytvořil tzv. Teorii hegemonické stability, která zahrnuje tři základní role a významy hegemonu. První teorie říká, že vznik a vývoj režimů determinuje hlavně existence hegemonu, tedy struktura moci, v níž dominuje jedna země. Druhá teorie říká, že mezinárodní instituce jsou veřejné statky sloužící k naplnění společného zájmu dané skupiny nebo společenství a charakteristickými znaky jsou *nevylučitelnost* (není možné vyloučit jednotlivé členy skupiny z využívání statků) a *jednotnost* (přibývajícím členům skupiny nesnižují velikost statků přístupných zbytku skupiny). Třetí teorie předpokládá, že v mezinárodní politice dochází k problémům kolektivního jednání, kdy aktéři často nejsou schopni dosáhnout společných zájmů, tedy vytváření veřejných statků. V podmínkách hegemonie budou mít tedy některé státy tendenci nespolupracovat na vytváření veřejných statků, ale tento problém může být překonán tím, že bude existovat stát, který bude mít prostředky a motivaci k jejich poskytování (Karlas, 2007, str. 70-71).

2.2 Teoretické přístupy k bezpečnosti

Autoři v oboru mezinárodních vztahů nedosáhli konsenzu v otázce jedné přijatelné definice bezpečnosti, důsledkem je skutečnost, že neexistuje všeobecně akceptovaná definice bezpečnosti. V následujícím odstavci popíši, jak jednotlivé směry nahlízejí na koncept bezpečnosti.

2.2.1 Liberálně – idealistický přístup

Mezinárodní bezpečnostní vztahy jsou výsledkem bezpečnostní spolupráce mezi státy, které se snaží s prostřednictvím kooperace ubránit před možnými konflikty, případně válkami. Významným představitelem liberalismu je Kant, jehož teorie demokratického míru říká, že demokratické státy vzájemně dávají přednost míru před válkou, jelikož zájmem jejich obyvatel je především zabezpečení života a blahobytu. Mezi dvě základní metody k dosažení míru, jsou podle liberalistů kolektivní bezpečnost a kontrola zbrojení. Kolektivní bezpečnost vychází z předpokladu, že členové určitého společenství či skupiny států spolu vzájemně neválčí a zavazují se k obraně kteréhokoliv z nich, pokud bude napaden jinou vnější silou. Kontrola zbrojení předpokládá, že čím méně má stát zbraní, tím více je uspořádání bezpečnější (Eichler, 2004, str. 10). Kant rovněž tvrdí, že hlavními aktéry mezinárodních vztahů nejsou státy, ale jedinci a lidská společenství, kteří sdílí stejné zájmy (Waisová, 2005, str. 12).

Mezi problematický aspekt tohoto přístupu patří spolupráce mezi demokratickými zeměmi na straně jedné a nedemokratickými nebo diktátorskými na straně druhé. Tento problém by se podle liberalistů ale dal řešit pomocí kontroly zbrojení či posílení vzájemné důvěry mezi státy (Eichler, 2004, str. 10).

2.2.2 Realistický přístup

Přístup zdůrazňuje sílu jednotlivých států a jejich vliv na mezinárodní politiku. Podle realistů je přirozené, že v rámci vzájemných vztahů mezi státy existuje vrozený nesoulad. Mezi nejdůležitější životní cíle států patří životní zájmy, jakými jsou přežití státu, zachování jeho územní celistvosti a politické svrchovanosti. K dosažení těchto cílů jsou ochotni použít i sílu. Mezi významné představitele realistického přístupu patří Hans

Morgenthau, který je autorem šesti principů světa protikladných zájmů nebo Kenneth N. Waltz, který je autorem myšlenky, že „každý stát prosazuje své vlastní zájmy, a to metodami, které sám považuje za ty nejlepší.“ Podle Waltze je absolutním zájmem kteréhokoliv státu přežití a přežít mohou pouze ty státy, které pravidelně dbají na zajištění své bezpečnosti (Eichler, 2004, str. 11). Walter Lippmann dále uvádí, že „Národ je v bezpečí tehdy, když nemusí obětovat své oprávněné zájmy, aby se vyhnul válce, a je-li třeba, je schopen zájmy ubránit válkou“ (Lippmann, 1946, str. 14).

Podle realistů jsou konflikty a války nevyhnutelným rysem mezinárodního uspořádání a míru lze dosáhnout jedině dosažením rovnováhy sil. Teorie rovnováhy sil předpokládá, že státy při snaze o zajištění své bezpečnosti dělají racionální vyhodnocení nákladů a přínosů svých jednání a politik, čímž je zajištěna mezinárodní rovnováha. Mezi metody zajištění rovnováhy sil patří například územní kompenzace vítězům války, utváření bezpečnostních aliancí, diplomacie, intervence atd. (Eichler, 2004, str. 12).

2.2.3 Kritický přístup

Kritický přístup se snaží vyvolat strategickou akci, která povede k alternativnímu uspořádání. Mezi představitele přístupu patří například Richard Devetak, podle kterého je stávající uspořádání plně globální nerovnosti a nespravedlnosti (Eichler, 2004, str. 13). Podle dalšího představitele Roba Walkera se státy stále častěji stávají zdrojem nejistoty a jsou stále méně schopné zajišťovat bezpečnost před environmentálním a ekonomickým úpadkem z důvodu propojení lidské nejistoty s vojenskou obranou státu (Waisová, 2005, str. 7).

Tento přístup se promítá do mezinárodních vztahů i vymezením pojmu kritická bezpečnostní studia, která kromě otázky „co je to bezpečnost?“ se zabývá i problematikou „kdo a před kým má ve stávajícím mezinárodním uspořádání zajištěnu bezpečnost?“ (Eichler, 2004, str. 14).

2.2.4 Konstruktivistický přístup

Přístup je charakteristický tím, že má pochyby o vztazích v mezinárodních bezpečnostních otázkách, které nejsou pevné, neměnné a kvazi přirozené struktury. Podle

konstruktivistů jsou bezpečnostní vztahy sociálně konstruovány a jsou tedy závislé na interpretaci aktérů. Přístup využívá dva základní prvky, kterými jsou struktury zmírňující mezinárodní napětí mezi státy a činitelé bezpečnostní politiky, mezi které nejčastěji řadíme státy. Činitelé vytvářejí a ovlivňují struktury i nástroje jednání, které jsou variantou k soupeření a získání převahy (Eichler, 2004, str. 13).

2.2.5 Radikální přístup

Mezi radikální teorie řadíme například marxismus a neomarxismus, které vychází z předpokladu, že upořádání mezinárodních bezpečnostních vztahů je výsledkem historického vývoje. Zároveň přikládají podstatný význam studiu ekonomických a sociálních souvislostí a determinant. Marxisté zdůrazňují vliv ekonomických a sociálních zdrojů hrozeb, které mohou být jak vojenské, tak i nevojenské povahy a také pracují s teorií strukturální moci zaměřující se na bezpečnost, znalosti, finance atd. Přístup se vyznačuje tím, že bývá kritický vůči politice Spojených států amerických, které označuje za hlavního aktéra bezpečnostních vztahů (Eichler, 2004, str. 14).

2.3 Zahraniční a bezpečnostní politika

Zahraniční a bezpečnostní politika analyzuje strategie států a jejich vztahy a chování vůči okolí. V následující kapitole budou uvedeny základní definice těchto politik včetně národního zájmu státu a sfér vlivu, které rovněž náleží k dané problematice.

2.3.1 Zahraniční politika

Pojmem zahraniční politika bývá tradičně označována činnost státu, která je zaměřená na zajišťování co nejpříznivějších vnějších podmínek vlastní existence. Obsahuje jak zásady, cíle a úkoly činnosti státu v oblasti mezinárodních vztahů, tak i prostředky a metody k její realizaci. Mezi základní a nejvýznamnější oblasti zahraniční politiky patří politicko-diplomatická oblast, zahraničně-ekonomická oblast, vědeckotechnická oblast, kulturní a vojenskopolitická oblast.

Zahraniční politika existuje ve spojitosti i s vnitřní, domácí politikou státu, a bývá definována jeho národními zájmy, které se odvozují od charakteru konkrétního státu.

Souhrnně lze tedy říci, že zahraniční politika je strategická a konkrétní činnost jednotlivých států se snahou o ovlivnění mezinárodních vztahů a mezinárodního prostředí tak, aby došlo k prospěchu státu, který ji uplatňuje.

U zahraničně politického chování státu můžeme vyzorovat tři vzory, jakými jsou *spojenectví*, které bývají často založené na aliančních dohodách, *oblast činnosti a zájmu státu*, které aplikují nejčastěji velmoci, regionální aktéři či izolované státy a *modus operandi*, metoda činnosti, která vyjadřuje charakteristické vzory chování a preferované metody realizace cílů zahraniční politiky státu.

Zahraněční politiku lze charakterizovat i na základě intenzity zahraničních vztahů, a to na tendenci k izolacionismu, u které můžeme vidět snahu o minimalizaci zahraničních styků, která se v ekonomické oblasti vyznačuje snahou o soběstačnost, uzavřenost a nezávislost. Druhou tendencí je naopak snaha o rozvíjení zahraničních styků, aktivní účast v mezinárodních organizacích nebo snaha o otevření obchodní výměny (Zbořil, 2010, str. 9 - 12).

2.3.2 Bezpečnostní politika

Bezpečnostní politika ohraničuje v obecné rovině oblast veškerých bezpečnostních aktivit státu zahrnující bezpečnost, obranu a ochranu státu včetně jeho občanů. Program a aktivity státu jsou obvykle stanoveny na základě definování národních zájmů, analýzy bezpečnostního prostředí, klasifikace hrozeb, která se zabývá jak bezpečností vnitřní, tak i bezpečností vnější (Zeman, 2002, str. 84).

Činiteli bezpečnostní politiky se nejčastěji stávají představitelé jednotlivých států, přesněji řečeno hlavy států, političtí vůdci, vlády či státní správa. Dále mezi činitele mohou patřit i lobbisté nebo nátlakové skupiny. Vládnoucí elity, jakožto nejdůležitější činitelé, se v bezpečnostní politice odvolávají na zajištění bezpečnosti referenčního objektu – národa, státu, společenství nebo systému.

Bezpečnostní politika je spjata i s nadnárodními uskupeními, jakými jsou například Severoatlantická aliance nebo Evropská unie. Činitelé tedy mluví nejen jménem národa, ale také jménem mezinárodního společenství, které zaštitují jeho nejvyšší bezpečnostní zájmy a přijímají v jeho jménu významná rozhodnutí, která mohou ovlivnit život těch, kdo tvoří referenční objekt. Ve strategii organizace NATO se prolíná kolektivní obrana spolu

s kolektivní bezpečností a například v Organizaci spojených národů je důležitou autoritou v oblasti vojenské bezpečnosti na mezinárodní úrovni její generální tajemník. Koffi Annan zvýraznil roli činitele bezpečnostní politiky na globální úrovni tím, že OSN zapojil do boje proti terorismu (Eichler, 2006, str. 14, 35).

2.3.3 Sféry vlivu

Sféra vlivu je pojem, který se vyskytuje v samotném jádru oboru mezinárodních vztahů a zabývá se otázkou politického rozdělení světa (Hast, 2014, str. 4). Pojem označuje výlučnou či převažující kontrolu nad cizím územím nebo teritoriem, tyto nároky nad územím však ostatní národy mohou či nemusí ve skutečnosti uznat. Dále termín může odkazovat na právní dohody, kterými se jiný stát nebo státy zavazují, že se zdrží zasahování do sféry vlivu. Jako příklad dohody, která je založená na právním významu, je evropská koloniální expanze na africkém a asijském kontinentu na konci 19. století, která měla proběhnout pokojně prostřednictvím dohodnutých postupů.

Sféry vlivu lze používat i jako nástroj k imperiální nadvládě, může vnést řád do periferních oblastí světa, ale rovněž může přispět ke vzniku konfliktů mezi mocnostmi, které soupeří kvůli získání vlivu v téže oblasti.

Po skončení 2. světové války si právě Sovětský svaz vytvořil sféru vlivu v oblasti východní a střední Evropy. V době studené války mezi sebou soupeřily o získání sféry vlivu především dvě mocnosti – USA a Sovětský Svaz a systém sfér vlivu můžeme zaznamenat i v současnosti (Deudney, 2015).

2.3.4 Kolektivní bezpečnost

Kolektivní bezpečnost je v teorii liberálně – idealistického přístupu považována za základní metodu odvrácení hrozby války mezi státy. Je založena na principu, kdy se členové určité skupiny států vyvarují použití síly ve vzájemných vztazích a zároveň se zavazují k obraně kteréhokoliv z nich, pokud by byl napaden nějakou vnější silou. Pojem kolektivní obrana je poté nejvyšším stupněm vzájemných bezpečnostních garancí a je například základem NATO. Kolektivní obrana vychází z předpokladu, že útok proti jednomu státu bude považován za útok proti ostatním členům aliance (Eichler, 2006, str. 10 - 11).

Moderní myšlenka kolektivní bezpečnosti vznikla v roce 1914, kdy v průběhu 1. světové války existovala spíše na bázi diskuze, ale po konci 2. světové války v roce 1919 nabyla na existenci v Paktu Společnosti národů a v Chartě Spojených národů. Samotné kořeny kolektivní bezpečnosti můžeme nalézt již v dávné minulosti, konkrétně v Lize starověkých řeckých států nebo později také v pokusech Svaté ligy v renesanční Itálii. Plán na kolektivní bezpečnost vzkvétal hlavně v 18. století, kdy filozofové jako Kant či Jeremy Bentham, byli mezi autory plánu tzv. trvalého míru. Od roku 1815 až do roku 1914 nastala dlouhá éra evropského míru, u které bylo výrazným mezníkem vytvoření konceptu „koncert velmocí“ v roce 1815, který měl podpořit mírovém uspořádání Evropy s pomocí metod tradiční diplomacie a rovnováhy sil.

Dalším důležitým mezníkem bylo založení Ligy národů, od které si členové slibovali udržení mírového uspořádání v Evropě na základě rozhodčího řízení či uplatňování sankcí proti kterémukoliv členskému státu. Zároveň měla bránit členský stát v případě, že bude napaden kterýmkoliv jiným státem. Návrhy na zajištění kolektivní bezpečnosti v dané době ale nebyly udržitelné, jelikož svrchované státy nechtěly dobrovolně přijmout a slíbit mír. Nakonec se myšlenka kolektivní bezpečnosti rozpadla při rozpoutání 1. světové války (Stromberg, 2015).

Mezi tři předpoklady, na kterých spočívá kolektivní bezpečnost, patří *restrikce vojenských akcí*, pomocí které lze válkám předcházet, *možné zastavení agrese* pomocí snadného odhalení agresora a znemožnění uskutečnění jeho cílů. Třetí předpoklad vymezuje *agresora*, který si je vědom toho, že mezinárodní společenství by jej potrestalo za jeho případnou negativní akci. Koncept s sebou ale nese i řadu problematických aspektů, například ne vždy můžeme jasně říci, kdo je případný agresor (Eichler, 2006, str. 10 - 11).

Na příkladu organizace NATO můžeme vidět, že se zde prolíná kolektivní obrana s kolektivní bezpečností, které jsou prioritou bezpečnostní strategie organizace. Princip je takový, že všechny členské státy mají záruku kolektivní obrany a současně s tím Aliance ve vztahu k partnerským zemím plní funkci kolektivní bezpečnosti. Po skončení studené války se do popředí dostává pojem společná bezpečnost. Cílem společné bezpečnostní politiky je taková bezpečnost, kterou budou moci sdílet všichni, nikoliv pouze úzká skupina vyvolených států. Způsob k jejímu dosažení vede přes mezinárodní spolupráci založené na rovnoprávnosti, nevměšování, spravedlnosti a vzájemnosti. NATO vytváří dialog mezi

státy, který zahrnuje vojenské, politické, bezpečnostní nebo finanční otázky, pomocí kterých přispívá k odstranění rozdílů mezi bývalými nepřátelskými subjekty (Eichler, 2006, str. 92).

2.4 Demografie

Demografie je věda, která se zabývá zkoumáním populačních jevů a procesů, tj. jevů a procesů souvisejících s reprodukčním chováním obyvatelstva, což je přirozená obnova obyvatelstva určitého území, do které patří porodnost, úmrtnost a migrace obyvatelstva. Změny v reprodukci obyvatelstva se označují jako pohyb obyvatelstva, který dělíme na přirozený, mechanický a sociální. Přirozený pohyb vyjadřuje přirozenou obnovu obyvatelstva na základě narozených a zemřelých. Pohyb mechanický zahrnuje přemísťování obyvatelstva a stěhování. Sociální pohyb uvádí změny v sociální struktuře obyvatelstva. Demografická věda pracuje s údaji, které čerpá z demografické statistiky. (Langhamrová, 2007, str. 7).

2.4.1 Obyvatelstvo

Pojem obyvatelstvo označuje soubor osob žijících na určitém území, jakými jsou například stát, kraje, obce nebo také města. Obyvatelstvo se může skládat z různých populací, etnik nebo národů. Demografická statistika definuje obyvatelstvo jako „*trvale bydlící soubor osob, který je na daném území přihlášen k trvalému pobytu bez ohledu na státní občanství.*“ Věda sleduje *stav* obyvatelstva, tedy počet obyvatel k určitému okamžiku, *strukturu* obyvatelstva rozlišovanou podle demografických, socioekonomických či jiných charakteristik a *pohyb* obyvatelstva, který zaznamenává přírůstek počtu obyvatel narozením a přistěhováním nebo naopak úbytek úmrtím nebo odstěhováním (Langhamrová, 2007, str. 7).

2.4.2 Menšina

Národnostní menšina je definována jako skupina osob žijící v daném státě nebo jiné oblasti, která má specifickou rasu, jazyk, náboženství i tradice. Z důvodu rasové, náboženské, jazykové identity jsou spojeni pocitem solidarity a snahou ochránit své tradice,

zajišťovat vzdělání a východu dětí, dosahovat úcty v souladu s tradicemi rasy a sdílet vzájemnou pomoc. Definice menšiny jsou založeny na objektivních a subjektivních attributech. Mezi objektivní znaky patří počet příslušníků menšiny, státní občanství a náboženská, etnická nebo jazyková specifika. Mezi subjektivní znaky naopak řadíme pocit solidarity a požadavek k udržení vlastní kulturní, jazykové a náboženské identity. Avšak ohledně univerzálně platné definice se vedou spory například kvůli rysu počtu menšiny, kdy měřítko počtu nemusí být rozhodujícím kritériem. Existují příklady států, u kterých početně malá národnostní skupina dominuje nad většinovou populací, například Jihoafrická republika v době apartheidu. Pokaždé tedy nemusí záležet na tom, zdali je menšina početně nevýznamná, ale mělo by se jednat o skutečnost, že se nachází v nedominantním postavení.

Specifická ochrana jak národnostních, tak i etnických menšin, je zakotvena v mezinárodních dokumentech jakými jsou například Deklarace OSN o právech příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin nebo v rámci Evropské unie se jedná o Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin. Ochrana národnostních menšin bývá rovněž stále častěji zahrnuta v právních úpravách evropských států, podle kterých je stát povinen zdržet se zasahování, nesmí zakazovat užívání menšinového jazyka v soukromém životě, vykonávání náboženství či tradičních zvyků, náboženskou výuku nebo vydávání periodik v jazyce menšiny (Wagnerová, 2012, str. 544-554).

2.4.3 Model věkové pyramidy

Věková pyramida neboli Strom života, je graf se společnou svislou osou, na níž se nanáší věk, vlevo a vpravo se znázorňují počty mužů a počty žen. Věkové pyramidy mohou mít různý tvar, který umožňuje analyzovat populační vývoje v minulosti a předpovídat jeho budoucí tvar. Rozlišujeme tři charakteristiky věkových pyramid: progresivní typ, u kterého je podíl mladého obyvatelstva relativně vysoký a stacionární, který má stejnoměrné roční počty narozených a zemřelých. Posledním typem je regresivní typ (viz příloha 4), u kterého je typické snižování počtu narozených a nedostatečná reprodukce (Řehák, Brom, 2015, str. 243-244).

2.5 Vybrané ekonomické ukazatele

Definice vybraných ekonomických ukazatelů jsou důležité k porozumění analytické části, ve které budu popisovat stav ekonomik pobaltských států na základě ukazatelů hrubého domácího produktu, přímých zahraničních investic atd.

2.5.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt je základním ukazatelem ekonomické aktivity, která zahrnuje ekonomickou úroveň a výkonnost země. Je vyjadřován jako hodnota finálních výrobků a služeb, které byly vyprodukovány v daném státě v průběhu určeného časového období. Velikost HDP se nejčastěji uvádí v poměru na počet obyvatel a jeho změna v čase se označuje jako růst HDP. Růst HDP je ovlivněn cenovými změnami a můžeme ho dělit na nominální a reálný. Nominální HDP měří hodnotu ekonomického výstupu v cenách období (běžné ceny), kdy byl daný výstup vyprodukován. Naopak reálný HDP měří hodnotu výstupu daného období v cenách (stálé ceny) zvoleného základního roku. Toto rozdělení nám umožňuje sledovat reálné změny objemu produkce, které nejsou ovlivněny změnami cen. Celkový HDP pak představuje ekonomickou sílu dané země a pro srovnání ekonomické úrovně s jinými zeměmi je nutné HDP uvedené v národní měně převést na mezinárodně uznávanou jednotku (Kadeřábková, Žďárek, 2006, str. 10).

$$HDP = C + I + G + NX$$

C – spotřeba domácností

I – hrubé soukromé investice

G – výdaje vlády na nákup zboží a služeb

NX – čistý export (rozdíl mezi exportem a importem)²

² Převzatý výpočet: JUREČKA, Václav, a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada publishing a.s., 2010. 336 s. ISBN 978-80-247-3258-9.

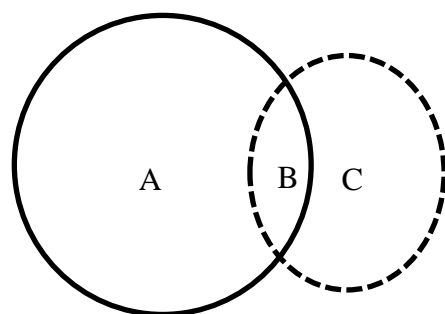
2.5.2 Hrubý národní produkt

Zatímco HDP vyjadřuje produkci vytvořenou výrobními faktory na území daného státu, hrubý národní produkt představuje celkovou produkci, která je vyrobená v průběhu jednoho roku národními firmami a pracovními silami dané země, ať už v zemi samotné nebo v zahraničí. Ukazatel HNP lze tedy vypočítat z HDP tak, že se od HDP odečítá ta část produkce, která je výsledkem činnosti nejen zahraničních firem, ale i pracovníků. Naopak se dále přičítá ta produkce, která byla v zahraničí vytvořena firmami a pracovníky toho státu, jehož HDP chceme zjistit (Jurečka a kol., 2010, str. 35).

$$HNP = HDP + NPI$$

HDP – hrubý domácí produkt

NPI – čistý příjem z majetku v zahraničí³

Vysvětlivky:

A – produkce firem země X
v zemi X

B – produkce zahraničních firem
v zemi X

C – produkce firem země X
v zahraničí

HDP = A+B

HNP = A+C

Obrázek 1 Vzájemný vztah HDP a HNP země X

Zdroj: Převezatý vzorec na základě: JUREČKA, a kol. *Makroekonomie* (2010)

2.5.3 Zahraniční investice

Toky přímých zahraničních investic jsou velmi důležitým faktorem ekonomického růstu a mohou sehrát pozitivní úlohu v ekonomice hostitelské země. Obecně jsou investice

³ Převezatý výpočet: JUREČKA, Václav, a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada publishing a.s., 2010. 336 s. ISBN 978-80-247-3258-9.

považovány za „ekonomickou činnost, při níž se subjekt vzdává současné spotřeby s výhledem zvýšení produktu v budoucnosti.“ Mezi základní formy investic patří investice do hmotného a nehmotného kapitálu. Investice ve smyslu finančním mají význam v podobě nákupu cenných papírů, jakými jsou například akcie nebo obligace.

Zahraniční investice jsou nazvány rovněž jako akvizice, tedy aktiva v jiné zemi, které může převzít vláda, instituce nebo jednotlivci jedné země v zemi druhé (Kalínská a kol., 2010, str. 28). Zahraniční investice napomáhají rozvoji ekonomiky daného státu, přinášejí kapitál, znalosti a technologie. Pro příchod zahraničních investorů jsou významnou motivací nízké daně, kvalitní infrastruktura, funkční právní řád nebo příznivé podmínky pro podnikání (Říman a kol., 2008, str. 6).

Přímé zahraniční investice představují dlouhodobý vztah, který je založený hlavně na přímé expanzi mateřských společností do zahraničních poboček nebo jiných dceřiných organizací. Zahraniční investor může realizovat brownfield investment, tzv. hnědou investici, kdy vstupuje do již existující firmy a snaží se například vytvořit společný podnik. Opačným příkladem může být greenfield investment, tzv. investice na zelené louce, kdy se jedná o založení nového podniku v zahraničí. Prostřednictvím přímých zahraničních investic získávají zahraniční investoři dlouholetou kontrolu nad svými společnostmi v zahraničí, a tím se od nich očekává, že se budou i podílet na správě a řízení podniku. Naproti tomu portfoliové zahraniční investice jsou propojovány s vložením zahraničního kapitálu do krátkodobých cenných papírů, zejména dluhopisů (Kalínská a kol., 2010, str. 27).

3 Analytická část

3.1 Geografické determinanty států

Následující kapitola se bude zabývat základní charakteristikou Ruské federace a pobaltských států, zejména týkající se historie od rozpadu Sovětského svazu a zapojení se do mezinárodních společenství.

3.1.1 Ruská federace

Ruská federace je vzhledem ke své rozloze 17 075 400 km², což představuje skoro 12 % světové souše (Gregor, Šafránková, 2010, str. 8), největším státem světa a její vznik se datuje do roku 1991, kdy došlo k rozpadu Svazu sovětských socialistických republik. Ruská federace po rozpadu již neměla takové postavení a vliv, jakému se těšil někdejší SSSR. I přes to ale zůstává významným státem s jistou mocí v současném světovém uspořádání. Ruská federace je stálým členem Rady bezpečnosti OSN, spolu se Spojenými státy má nejsilnější potenciál jaderných zbraní a zároveň jednu z největších armád na světě, což upevňuje mezi Ruskem a USA silný strategický význam. Velmi důležité je i to, že přes několik závažných krizí mezi těmito dvěma státy, se sebou nikdy nevedly přímou „horkou“ válku.

Ruská federace se na počátku 21. století připojila ke koalici států v boji proti globálnímu terorismu, a proto musí v následujících letech čelit řadě teroristických útoků na svém území. Dále se musela Ruská federace vyrovnat s rozšířením Severoatlantické aliance o země, které byly dříve součástí socialistického bloku a dnes se rozhodly spolupracovat s USA na výstavbě protiraketové obrany ve střední Evropě, což považuje Rusko za vážnou bezpečnostní hrozbu (Eichler, 2013, str. 164, 232).

Vztahy Ruské federace s Evropskou unií jsou poměrně komplikované a provází je neshody v ekonomické a politické oblasti. Případný vstup Ruska do Evropské unie se jeví jako nereálný kvůli ekonomickým a zahraničně-politickým vztahům. EU se zaměřila na podporu pobaltských republik a zemí střední Evropy, které se staly členy organizace v roce

2004, čímž ale posunuly své hranice do oblasti, o kterou má geopolitický zájem Ruská federace (Gregor, Šafránková, 2010, str. 99-100).

3.1.2 Státy pobaltského regionu

Mezi státy, které řadíme do pobaltského regionu nacházejícího se na východní části pobřeží Baltského moře, patří Litva, Lotyšsko a Estonsko. Pobaltské státy definitivně obnovily svoji nezávislost a získaly zpět suverenitu v roce 1991, kdy se jim podařilo odpojit od nadvlády Sovětského svazu, která probíhala po konci 2. světové války a trvala až 45 let.

Pobaltské státy jsou řazeny do různých částí Evropy - východní nebo severní, jelikož termín Pobaltí sám o sobě procházel geopolitickými změnami. Geografická pozice pobaltských zemí se vyznačuje dvěma charakteristickými znaky – jsou situovány u Baltského moře a sousedí s Ruskou federací. Zde se naskytá kardinální otázka – jakou důležitost přisuzuje Ruská federace přístupu k Baltskému moři? Pobaltské země vždy více inklinovaly k západní Evropě, přesněji řečeno k nejbližším demokraciím západní Evropy, tj. k severským státům, na rozdíl od Ruské federace, která preferovala spíše strategii izolace až úplné separace (Zájedová, 2006, str. 23 - 24).

Pro pobaltské státy je typický velký pokrok v politické transformaci, zavádění demokracie, právního státu, národní obrany nebo ekonomické svobody, což celkově vyvolalo spotřebitelský, podnikatelský a stavební boom. Právě kvůli jejich ekonomickému úspěchu jsou často označovány jako baltští tygři⁴. Zaznamenaly úspěšný přechod z komunistické éry do kapitalistické západní Evropy a liberalizaci ekonomik, která přinesla příliv zahraničního kapitálu. Klíčem k úspěchu byly zejména ekonomické reformy, dobrá geografická poloha (blízko severním a jiným evropským zemím), relativně nízké daně, poměrně kvalitní infrastruktura, levná, avšak kvalifikovaná pracovní síla a vstup do Evropské unie, který přilákal další zahraniční investory (Ciment, 2010, str. 160).

⁴ Termín baltský tygr vychází z polohy baltských států, které jsou lokalizovány u Baltského moře. Stejně jako Asijské tygři (Hongkong, Singapur, Taiwan, Jižní Korea) zaznamenaly v krátké periodě rychlý ekonomický růst.

3.2 Zahraniční a bezpečnostní politika

3.2.1 Zahraniční politika Ruské federace

Na zahraniční politiku Ruské federace je třeba nahlížet z procesů a poznatků vycházejících z dějin ruské politiky. Velmi důležité jsou zde historické faktory, jakými jsou:

- Hledání vnější identity a geopolitické pozice, jelikož Rusko je natolik veliké, že jeho prostor zasahuje jak do evropské, tak i do asijské části. Tato skutečnost se odráží a stále projevuje v opakovaném střídání priorit zahraniční politiky.
- Série válek s evropskými státy, která jsou spojená s rozšířením území, například válka s Polskem nebo Finskem. Zároveň došlo k ohrožení ruského teritoria ze strany nepřátel, jelikož se jeho území stalo bojištěm dvou světových válek.
- Po konci studené války a rozpadu Sovětského svazu, ztratila Ruská federace pozici politické a vojenské velmoci, v důsledku čehož došlo k oslabení vlivu ve střední a východní Evropě.
- Stav a velikost ruské armády, která v době studené války patřila k největším na světě, se snížil. Prezident Vladimír Putin se tuto skutečnost snaží změnit podporou modernizace vojenské techniky a jaderných zbraní (Eichler, Tichý, 2013, str. 132-133). Navýšil rozpočet na obranu, který je třetí nejvyšší po Spojených státech a Číně a od roku 2008 se zvýšil téměř o třetinu (Bender, 2015).

Prezident Putin vydal v roce 2000, po jeho zvolení do funkce prezidenta Ruské federace, zahraničně politickou koncepci, ve které uvádí prioritní zaměření zahraniční politiky. Mezi priority koncepce patří posílení mezinárodních pozic Ruska, uzavírání nových a vzájemně výhodných partnerských vztahů se zbytkem světa, chránit zájmy jednotlivců, neboť jsou nezbytné pro růst politického, ekonomického a intelektuálního potenciálu, snažit se zabránit vzniku ohnisek napětí a konfliktů ve státech sousedících s Ruskou federací, popularizace ruského jazyka a kultury v ostatních státech kvůli podpoře pozitivního vnímání Ruska, dosažení multipolárního systému mezinárodních vztahů nebo být i nadále členem Rady bezpečnosti OSN, čímž si Ruská federace zachová intenzivní

vztahy s předními zeměmi světa a bude mít vliv na formování světového řádu (Putin, 2010).

Velmi pevné partnerské vztahy má Ruská federace s Čínskou lidovou republikou a jejich spolupráce se projevuje nejen v hospodářské, ale i ve vojenské oblasti. K významnějšímu posílení této kooperace došlo v době hospodářské krize v roce 2008 a roku 2014, kdy byla podepsána dohoda o dodávkách plynu do Číny v průběhu příštích 30 let⁵, čímž má dojít k prohloubení vazeb v oblasti energetiky.

Ruská federace udržuje dlouholetou spolupráci i s Iránem, především kvůli sdílení společného postoje, který se staví proti USA (Írán nesouhlasí s politikou USA z důvodu jejího vměšování se do vnitřních záležitostí zemí Blízkého východu). V rámci jejich spolupráce došlo například k výstavbě dvou jaderných bloků v Iránu a k uzavření dohody o vojenské spolupráci, která má zabránit terorismu a extremismu (Heranová, 2015).

Vztahy Ruské federace s jednotlivými členskými státy Evropské unie se poměrně liší v závislosti na jejich vzájemné historické zkušenosti. Negativní vztahy má Rusko například s Velkou Británií z důvodu sporu o vydávání osob. Naopak relativně dobré politické a ekonomické vztahy mělo Rusko s Francií a Německem (Gregor, Šafránková, 2010, str. 78), avšak po rusko-ukrajinském konfliktu z roku 2014 a uvalení sankcí⁶ v energetické a zbrojní oblasti, jsou tyto vztahy spíše negativní (Sakwa, 2015, str. 256).

Ruská federace má s většinou postsocialistických evropských zemí negativní vztahy. Majorita postsocialistických zemí podporuje ve světě politiku USA a naopak nesouhlasí s imperiální politikou Ruské federace. Švédsko a pobaltské státy mají zvyšující se obavy kvůli ruské vojenské přítomnosti v Baltském moři a na straně Švédska došlo dokonce i k obnovení úvah o vstupu do NATO (Gregor, Šafránková, 2010, str. 79).

⁵ Ruská federace se touto cestou rozhodla diverzifikovat svou energetickou síť a otevřít nové trhy v reakci na zhoršující se vztahy se západními zeměmi, které na Ruskou federaci uvalily ekonomické sankce z důvodu anexe Krymu. Čína se k situaci staví neutrálně. Kontrakt byl podepsán mezi ruskou firmou Gazprom a státní China National Petroleum Corp.

⁶ Sankce byly uvaleny Evropskou unií a Spojenými státy kvůli ruské vojenské intervenci na Krymu s cílem připojení této části k Ruské federaci. Ruské federace zareagovala na situaci uvalením zákazu importu potravin ze zemí EU, USA, Norska či Kanady.

3.2.2 Sféry vlivu Ruské federace

Zahraniční politika a sféry vlivu Ruské federace se snaží expandovat do postsovětského prostoru, který označují jako zóna jejich výlučných zájmů. Oblast představuje pro Rusko významný ekonomický, bezpečnostní a politický zájem. Pronikání vnějších aktérů do regionu, hlavně státy NATO a Spojených států, vyvolalo u představitelů Ruské federace silné reakce, jelikož velmocenské postavení spojuje zejména se schopností upevňovat a využívat vlivu v sousedních státech k posílení své geopolitické pozice. Postavení pobaltských států je považováno jasně mimo kontrolu Ruské federace, především kvůli úspěšné integraci do Evropy. Dále se do své sféry vlivu snaží zařadit co možno nejvíce proruských států, jakými jsou Arménie, Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán nebo Tádžikistán (Donaldson, 2009, str. 209).

Geopolitickým zájmem Ruské federace zůstává snaha o udržení mocenského vlivu v oblastech, kde je rozšířené pravoslavné náboženství, tedy Balkán, Ukrajina a současně Bělorusko. Balkán je pro Ruskou federaci významnou oblastí i z důvodu přístupu ke Středozemnímu moři. Některé balkánské země se ale zapojily do integračního uskupení EU nebo NATO (Bulharsko, Řecko, Rumunsko) a podpora začlenění dalších zemí (Makedonie, Albánie) zůstává nadále prioritou ze strany těchto organizací (Gregor, Šafránková, 2010, str. 20).

3.2.3 Zahraniční politika pobaltských států a vstup do EU

Pobaltské země vždy směřovaly k západní Evropě a jejich typickou tendencí je přimykání se k nejbližším demokratickým státům – tedy těm severním, v případě Litvy je tendence blízkých vztahů s Polskem.

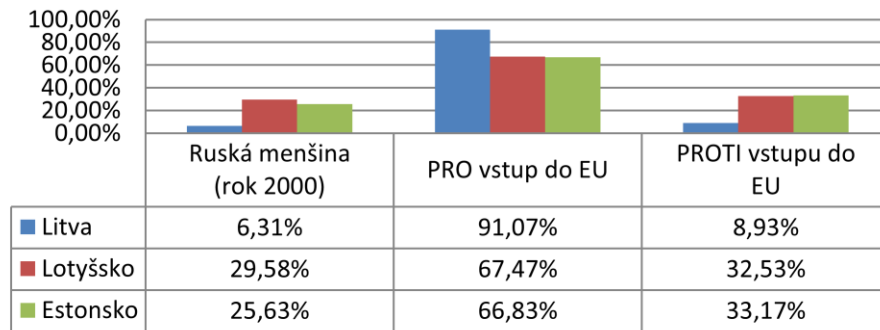
Myšlenka vytvoření přesně definovaného „spolku“ pobaltských států byla již na konci první světové války, kdy si státy chtěly zajistit garanci pro svou existenci a sjednotit postup proti Ruské federaci. Existovala idea tzv. velké (Litva, Lotyšsko, Estonsko, Finsko a Polsko) a malé unie (Litva, Lotyšsko a Estonsko), prostřednictvím které by se rozšiřovala bližší spolupráce. Idea spolku nakonec selhala kvůli nedůvěře Finska vůči Polsku, které projevovalo touhu po získání velmocenského postavení.

Po získání nezávislosti pobaltských států znovu vyvstala otázka o jejich spolupráci, která vedla až k obnovení Pobaltské dohody a vytvoření Pobaltské rady. Dalším výrazným krokem bylo přijetí zahraničněpolitické smlouvy z roku 1990, která se zaměřovala na hospodářskou spolupráci mezi Estonskem, Lotyšskem a Litvou. Došlo k navázání styku s Radou Evropy, Severskou radou a jinými organizacemi, čímž se více integrovaly do evropských vlád a mezinárodního společenství. Důležitým cílem v rámci zapojení se do evropské a mezinárodní spolupráce bylo pro pobaltské státy jejich členství v EU a NATO, které bylo vyvoláno ze strachu o vlastní bezpečnost (Zájedová, 2006, str. 53 - 57).

Od roku 1991 u pobaltských států převažovaly snahy o politický, kulturní a hospodářský návrat do života západní Evropy. Jedinou rozumnou a perspektivní úvahou pro ně bylo připojení k EU, jelikož by jim umožnilo vyvíjet své hospodářství a politickou stabilitu po boku západních zemí. Zároveň by nastala nová situace, kdy by na ně Ruská federace nahlížela jako na jeden ze členských států EU. Cesta pobaltských zemí do EU byla zahájena uzavřením dohody o vzájemné hospodářské a obchodní spolupráci v roce 1992. U pobaltských zemí došlo k realizaci mnoha reforem a udržení tempa změn hlavně kvůli podpoře severských zemí uvnitř EU. Dalším krokem na cestě do EU bylo podepsání Dohody o volném trhu a spolupráce na základě Asociační dohody. Obě zmiňované dohody vstoupily v platnost v roce 1995. Došlo k zahájení ekonomické, institucionální a sociální spolupráce. Žádost o členství podaly pobaltské státy v roce 1995 a v roce 1997 byly zahájeny přístupové rozhovory (Zájedová, 2006, str. 146 - 150).

Před vstupem do EU v roce 2004 se uskutečnilo v těchto zemích referendum (2003) o vstupu do unie. Nejkladnější výsledek byl zaznamenán v Litvě, kde pro vstup do EU hlasovalo až 91,07 % voličů. Naopak Estonsko zaznamenalo nejhorší výsledek s 66,83 % hlasů pro vstup a velmi podobně na tom bylo i Lotyšsko s 67,47 % hlasů. Na tento výsledek může mít vliv role etnické struktury, v tomto případě převážně ruskojazyčné obyvatelstvo, které bylo v těchto zemích nejpočetnější (Estonsko 25,63%, Lotyšsko 29,58 % v roce 2000) a mělo blíže spíše k Rusku než k západním myšlenkám (Miškovský, 2008).

Výsledek referenda o vstupu do EU (2003)

Graf 1 Výsledek referenda o vstupu do EU

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z: the Central Election commission of Latvia, Central electoral committee of the republic of Lithuania a Estonia national election committee (2003)

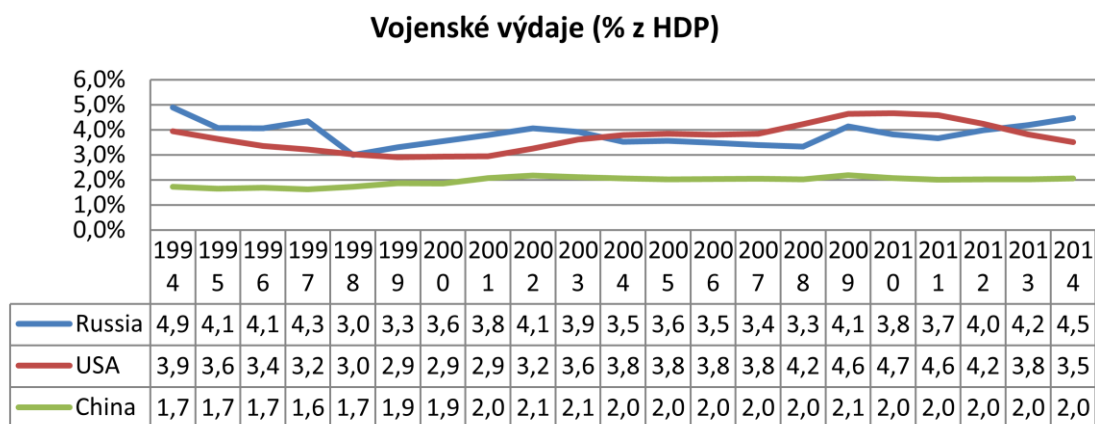
3.2.4 Bezpečnostní politika Ruské federace

Strategie bezpečnostní politiky Ruské federace je obsažena ve 3 základních dokumentech, tj. Koncepce zahraniční politiky RF, Národní bezpečnostní strategie RF do roku 2020 a Vojenská doktrína RF, které jsou modifikovány s ohledem na současnou vládu a bezpečnostní situaci ve světě. Ruská federace sama sebe prezentuje jako stát, který dlouhodobě bojuje proti mezinárodnímu terorismu, usiluje o vývoj v oblasti mezinárodní bezpečnosti, národních zájmů a hrozeb, zajištění národní bezpečnosti v oblasti obrany, sociálního zabezpečení, hospodářství, vědy, kultury či životního prostředí. Podmínky národní bezpečnosti dle bezpečnostních dokumentů souvisejí především s ekonomickým potenciálem země, kdy by měl být ekonomicko-sociální rozvoj stejně důležitý jako vojenská bezpečnost. Z tohoto důvodu by se chtěla Ruská federace transformovat do statusu globální velmoci, která se zaměří na podporu stability a vzájemně prospěšných partnerských vztahů ve světě. Dalším zájmem Ruské federace je ochrana ruských občanů v tzv. blízkém zahraničí, která pro ně již v minulosti sloužila jako ospravedlňování k vyvolání konfliktu např. v Gruzii v roce 2008, nebo k nutnosti působení ruských vojenských jednotek v konfliktních oblastech, např. Abcházii a Jižní Osetii. Ve vztahu k západní Evropě a USA se bezpečnostní politika vyznačuje ambivalencí, kdy je na jedné straně zdůrazňována potřeba zlepšení a posílení vztahů s NATO, ale na druhou stranu zde

existují obavy s expandováním NATO směrem na východ a rozmístěním vojenských sil na hranicích těchto členských států (Eichler, 2013, str. 165).

V současné strategii bezpečnostní politiky se taktika uchyluje i k zastrašování, například v roce 2014 i 2015 Ruská federace opakovaně ohrožovala pobaltské i severské státy prostřednictvím podmořských průzkumů, intenzivnějšími leteckými přelety a narušováním vzdušného prostoru nad daným územím, mobilizováním jaderných sil a jejich rozmisťováním v Kaliningradské oblasti, v enklávě nacházející se mezi Polskem a Litvou (Blank, 2015). Oblast Kaliningradu je známá vysokým stupněm militarizace a kvalitou vojenské výzbroje, a proto může být pokládána za vážnou bezpečnostní hrozbu nejen pro nejbližší státy, ale také pro celou Evropu (Kotyk, 2010, str. 67). O stupni militarizace vypovídá počet vojáků, kteří tvoří až 3 % z celkového počtu populace Kaliningradu, dále také množství raketových systémů a jaderných hlavic (Havelka, 2015).

Podle indexu Global firepower index, který měří vojenskou sílu ve smyslu počtu mužů, kteří jsou schopni jít do války, vojáků, pozemních jednotek, leteckých a námořních sil, dále ekonomické síly či v zásobách nerostných surovin, se Ruská federace nyní řadí na druhou příčku hned za Spojenými státy a před Čínou, která se umístila na třetím místě (Global firepower index, 2016). Na grafu č. 2 jsou zaznamenány tři mocnosti s největšími vojenskými výdaji, které jsou vypočítané z % hrubého domácího produktu. Lze konstatovat, že v posledních čtyřech letech Ruská federace neustále navyšuje vojenské výdaje, což je způsobeno hlavně snahou o rozšíření počtu vojenského zařízení a zároveň jeho modernizaci (SIPRI.org, 2015).

Graf 2 Vojenské výdaje (% z HDP)

Zdroj: Vlastní zpracování na základ dat z: SIPRI.org (2016)

3.2.5 Bezpečnostní politika pobaltských států – NATO

Počátky spolupráce pobaltských států s NATO se datují do roku 1994, kdy státy přistoupily k programu Partnerství pro mír, v rámci kterého se zapojovaly do vojenských cvičení za účelem zvyšování připravenosti států pro případné společné vojenské mise a zlepšení vzájemné spolupráce. V návaznosti na tuto spolupráci vznikly projekty, které zvýšily nejen obranyschopnost pobaltských států, ale také bezpečnost celé oblasti (Zájedová, 2006, str. 71). Pobaltské státy byly přijaty do NATO v roce 2004, což ale vyvolalo negativní reakci ze strany Ruské federace kvůli obavám z bezprostřední přítomnosti NATO vedle svých hranic, kdy se členský stát Aliance přiblížil na méně jak 100 km od Petrohradu. Rozšíření definovala Ruská federace jako vážnou hrozbu a potvrdila nutnost o zachování angažovanosti v těchto státech (Eichler, Tichý, 2013, str. 278).

Podle studie amerického think tanku, která byla interpretována Danem de Luce⁷, se došlo k závěru, že východní křídlo NATO je poměrně zranitelné a pokud bude nutné odrazit Ruskou federaci v invazi na Pobaltí, bude potřeba nasadit těžkou výzbroj ve velkém měřítku. Závěr studie pracuje s myšlenkou, jejíž výsledek je následující: pokud by se Ruská federace rozhodla obsadit pobaltské státy, mohla by je okupovat během jednoho dne. NATO by na obsazení území dokázalo zareagovat nejdříve až po třech dnech kvůli čekání na usnesení rozhodovacích orgánů. Z toho vyplývá, že NATO v současnosti pravděpodobně není schopno úspěšně bránit území svých členů v největší blízkosti Ruské federace (De Luce, 2016).

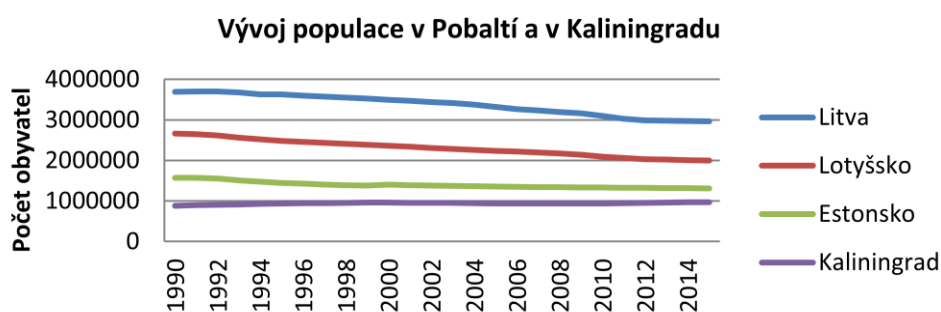
3.3 Demografický vývoj v regionu

Pro všechny tři pobaltské země je charakteristické velmi různorodé složení obyvatelstva s převažující ruskou menšinou, která výrazně ovlivňuje i celkový demografický trend v oblasti. Od roku 1945 až do 1990 v pobaltském regionu vzrostla populace v důsledku příchodu etnických Rusů, kteří zde měli za cíl šířit a popularizovat sovětský režim, přičemž nejvíce z nich se usadilo v Estonsku a Lotyšsku. V post-sovětské éře byly demografické trendy ve všech třech zemích rovnoměrné a došlo k trvalému

⁷ Reportér a šéf americké národní bezpečnosti a zahraniční politiky.

poklesu obyvatelstva. Mezi důvody poklesu patřil odchod ruské menšiny nazpět do Ruské federace a také emigrace etnických Estonců, Lotyšů a Litevců, hlavně mladých a vysoce vzdělaných lidí. Trend klesajícího počtu obyvatel trvá až dodnes a je dán reprodukci, tedy porodností a úmrtností. Porodnost zde od doby získání nezávislosti poklesla nejméně o 15 – 20 % a řadí tak pobaltské státy mezi státy s největším úbytkem obyvatel. Mezi další demografické trendy patří urbanizace spojená s odchodem venkovského obyvatelstva do měst, u městské populace je pokles tedy mnohem menší než u vesnické (Zvidrins, 2009, str. 1-2).

Na grafu č. 3 vidíme srovnání vývoje populace v pobaltských státech a Kaliningradu. Zatímco v pobaltských státech dochází ke snížení počtu obyvatel po roce 1990, v Kaliningradu je tomu naopak kvůli migraci ruského etnika z pobaltských republik po rozpadu Sovětského svazu. Následující pokles po roce 2005 je dán snížením imigrace a pokračujícím trendem reprodukčního chování (Kramer, 2012, str. 2).

Graf 3 Vývoj populace v Pobaltí a v Kaliningradu

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z: Countrymeters (2016), Knoema (2015)

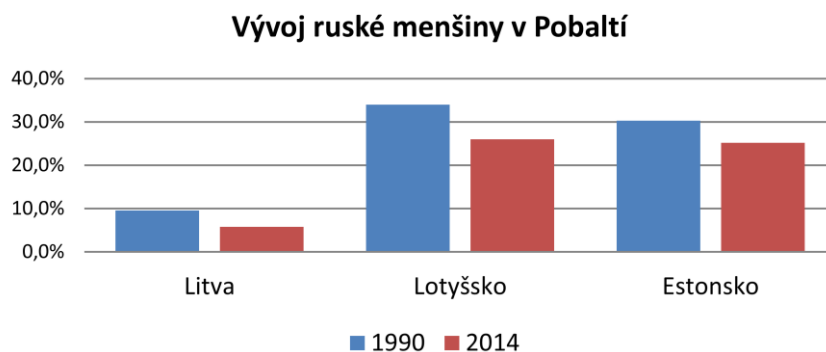
3.3.1 Postavení ruské menšiny v regionu

V současnosti jsou pobaltské státy více homogenní, než tomu bylo za dob okupace⁸, kdy zde probíhal proces rusifikace prostřednictvím přílivu ruského obyvatelstva. Nejobtížnější situace nastala v Estonsku a Lotyšsku, jelikož se zde počet rusky mluvících obyvatel zvyšoval kontinuálně rok od roku. Tato skutečnost byla dána zejména poměrně vysokou úrovní rozvoje těchto dvou zemí, která byla spojená s průmyslovou výrobou

⁸ Dobyty pobaltských států Rudou armádou, kdy se staly součástí Sovětského svazu od roku 1945 po rok 1991.

vyžadující velký počet pracovních míst. Vzhledem k této skutečnosti začali být místní lidé řazeni na okraj společnosti a mnoho z nich bylo dokonce deportováno do pracovních táborů nebo zabito. V Litvě byla situace odlišná, jednalo se o zemědělskou zemi s nízkým počtem pracovišť a s katolickým náboženstvím, a proto nebyla pro rusky mluvící obyvatelstvo natolik atraktivní (Eberhardt, 2009, str. 98-99). Na grafu č. 4 lze vidět trendy na počátku rozpadu Sovětského svazu v roce 1990, kdy byl počet obyvatel etnických Rusů značně vysoký: v Estonsku tvořili 30,3 % z celkového počtu obyvatel, v Lotyšsku 34 %, ale v Litvě pouhých 9,4 %. V průběhu let tento počet klesal z důvodu migrace a procesu naturalizace⁹ (Best, 2013, str. 34). Podle měření v roce 2014 došlo ke snížení počtu obyvatel ruské menšiny konkrétně v Estonsku na 25,2 % a Lotyšsku 26 %, Litva si stále udržuje trend s nejnižším počtem ruské menšiny, pouhých 5,8 % (Indexmundi.com, 2015).

V současné době v Estonsku i v Lotyšsku často vnímají ruskou populaci jako připomenutí si jejich minulosti a i navzdory několikaletému soužití není menšina ve společnosti plně integrována. Litva se s touto problematikou mnohdy vypořádává odlišným způsobem a nevnímá ruskou menšinu jako hrozbu, naopak ctí jejich kulturu a historii jako obohacující součást jejich multikulturní společnosti (Best, 2013, str. 34).

Graf 4 Vývoj ruské menšiny v Pobaltí
Zdroj: Vlastní zpracování dat na základě z: Indexmundi.com (2015)

3.3.2 Ochrana tzv. ruských krajanů ze strany Ruské federace

Součástí ruské iniciativy bezpečnostní politiky je úsilí o tzv. ochranu ruských krajanů žijících v okolních zemích Ruské federace, jedná se o politickou, ekonomickou

⁹ Naturalizace = získání státní příslušnosti při splnění daných podmínek.

a vojenskou ochranu práv a zájmů ruských menšin. V Ústavě Ruské federace, článek 61, je dokonce zakotveno, že „*Ruská federace musí zaručit ruským občanům obranu a patronát za jeho hranicemi.*“ Strategie byla Ruskou federací odůvodněna například při konfliktu v Gruzii v roce 2008 nebo při anexi Krymu roku 2014. Zmíněná ruská politika se dotýká i pobaltských států, jelikož na jejich území žijí etničtí Rusové, rusky mluvící obyvatelstvo a někdy dokonce i ruští stoupenci. V praxi to znamená, že ruský krajan může usnadnit územní zisk v bývalých sovětských republikách, a to zejména na území, které je v těsné blízkosti ruských hranic, jelikož je zde zpravidla i nejpočetnější ruská populace (viz příloha 2). Například v estonském městě Narva, které se nachází v přímé blízkosti ruských hranic, tvoří obyvatelstvo až 83 % etnických Rusů.

V průběhu posledního desetiletí vynaložila Ruská federace značné úsilí na udržení politických, sociálních a ekonomických vazeb s pobaltskými Rusy a rusky mluvícími občany. Založila četné kulturní a akademické organizace, sdružení, centra nebo rozšířila televizní programy v pobaltských státech. Rovněž se snaží podporovat jejich vzdělávací příležitosti prostřednictvím stipendií na ruských univerzitách (Grigas, 2014, str. 4-7).

3.4 Politické souvislosti v otázce nabývání občanství

V současném Pobaltí je problémem vysoký podíl obyvatel, kteří nemají od rozpadu Sovětského svazu státní příslušnost, přičemž nejzávažnější situace je v Lotyšsku a Estonsku. Tito lidé v podstatě nejsou občané státu, ve kterém současně žijí, ale ani Ruské federace, dříve Sovětského svazu, do které před jeho rozpadem patřili (Best, 2013, str. 35).

V Estonsku po obnovení nezávislosti získali automaticky estonské občanství lidé, kteří byli jeho držiteli již před rokem 1940, včetně jejich potomků. Výsledkem procesu byla skutečnost, že občanství nabylo přibližně 2/3 obyvatel. Všichni ostatní občané museli podstoupit proces naturalizace. Estonská vláda se snažila tento proces aktivně podporovat a zavedla reformy, které jej měly usnadnit zejména pro děti. Zásluhou reformy se v roce 2005 podařilo převýšit počet naturalizovaných osob nad osoby, které mají neurčené občanství. Požadavky pro získání občanství procesem naturalizace jsou následující: osoba musí pobývat v Estonsku nejméně po dobu 8 let, má základní znalosti estonského jazyka

a Ústavy Estonské republiky včetně Zákona o státním občanství. Estonský parlament v průběhu let vydává pozměňovací zákony, které rozšiřují a často i ulehčují podmínky k nabytí občanství (estonia.eu, 2016).

V Lotyšsku platí stejně jako v Estonsku pravidlo, že lotyšské občanství obdrželi automaticky občané, kteří byli jeho vlastníky již před rokem 1940. Zbytek obyvatelstva mohl dosáhnout občanství rovněž procesem naturalizace, který existuje od roku 1995. Od tohoto roku do roku 2015 se podařilo snížit důsledkem implementace procesu počet lidí bez občanství o 17 %. Mezi požadavky k získání občanství patří v současnosti pobyt na území Lotyšska alespoň po dobu 5 let, zkouška z lotyšského jazyka a historie nebo základní znalost Ústavy. Lotyšsko poskytuje pro občany bez státní příslušnosti ochranu týkající se svobodného cestování z a do Lotyšska a sociální záruky, které mají příslušníci menšin stejné jako Lotyši (Ministry of foreign affairs of the Republic of Latvia, 2015).

V Litvě bylo uděleno občanství všem lidem, kteří byli občany země před rokem 1940 nebo pobývali na území státu. Litva neměla tak přísná kritéria jako Estonsko nebo Lotyšsko, jelikož zde ruské menšina nefigurovala v tak velkém početním zastoupení. Dále je možné získat občanství procesem naturalizace pod podmínkou legálního zdroje příjmu, trvalého bydliště v Litvě alespoň po dobu 10 let bez ohledu na etnický původ, složení jazykové zkoušky a zkoušky z Ústavy (Möller, 2007, str. 135).

3.4.1 Jazykové zákony

Problémem v integraci ruského obyvatelstva v pobaltských státech byly jazykové reformy, které způsobily vzdání se ruské menšiny od většinové populace. Jazykové zákony byly vydány v Lotyšsku a Estonsku a zavedly požadavek, kdy úřední jazyk dané země byl nutným předpokladem k získání zaměstnání, zejména ve veřejném sektoru. Za tento postoj ale byly země veřejně kritizovány evropskými institucemi. U ruské menšiny tento přístup vyvolal negativní pocity kvůli dojmu, že se je státy snaží zbavit svého kulturního dědictví. Politika jazykových zákonů se přenesla i do školství za účelem motivace k integraci v regionu. Zatímco Litva se po nezávislosti ubírala směrem dvojjazyčných škol, Lotyšsko v roce 1998 vydalo zákon o školství, kde bylo uvedeno, že

do roku 2004 budou všechny státní vysoké a odborné školy učit pouze v lotyšském jazyce. Podobně tomu bylo i v Estonsku, kde v roce 1997 schválili legislativu, která přikazovala, že od roku 2007 bude na všech vysokých školách probíhat výuka pouze v estonském jazyce. Jazykové zákony ale nebyly příliš úspěšné, jelikož se setkaly s nespokojeností nejen od žáků, ale také od rusky vyučujících profesorů, kteří posléze nebyli dostatečně kvalifikováni pro výuku a ztratili zaměstnání (Best, 2013, str. 36-37). V Lotyšsku se v roce 2012 kvůli jazykové problematice dokonce uskutečnilo referendum s cílem prosazení ruštiny jako druhého úředního jazyka. Výsledek referenda měl ale jednoznačný výsledek, pro zavedení ruského jazyka hlasovalo pouhých 17 % voličů (Ministry of foreign affairs of the Republic of Latvia, 2015).

3.5 Ekonomická situace v pobaltských státech

Po znovuzískání nezávislosti roku 1991 implementovaly vlády pobaltských států principy hospodářské politiky, které se zaměřovaly na liberalizaci cen a obchodu, privatizaci státních podniků nebo zavedení samostatné měny. Země se rozhodly distancovat od ruského vlivu a nasměřovaly své politické a ekonomické zájmy směrem na Západ. Jejich cílem byla makroekonomická stabilita, přilákání zahraničních investorů a integrace do západních aliancí EU a NATO. Zásluhou silné politické vůle a veřejné podpory reforem se staly velmi úspěšnými, o čemž svědčí i jejich ekonomická výkonnost (tempo růstu ekonomik bylo v průměru 8 -9 % ročně) a vysloužení si přezdívky „baltští tygři“. Pevné směnné kurzy a členství v Evropské unii od roku 2004 poskytnuly zemím důvěryhodnost, velký příliv kapitálu a zahraničních investic (Maslauskaite, 2013, str. 3).

3.5.1 Proces ekonomické integrace do EU

Po roce 1991 se pobaltské státy začaly přibližovat standardům západní Evropy nejen politicky, ale také ekonomicky, prostřednictvím zahraničního obchodu. Postupně zahájily harmonizování svých právních předpisů v souladu s normami EU, podepsaly regionální obchodní dohody s EU, což usnadnilo do jisté míry rozvoj obchodu převážně s průmyslovými výrobky. Z pobaltských států bylo Estonsko považováno za předního hráče hlavně kvůli úspěšným tržním reformám. Proto i zahájilo přístupové rozhovory s EU

s předstihem v roce 1998 a až o rok později jej následovaly Litva s Lotyšskem. Po vstupu pobaltských republik do Unie se jejich trhy staly součástí vnitřního trhu EU, což výrazně ovlivnilo jejich podnikatelské prostředí i podíl obchodu mezi EU a Pobaltím, který se stával více dominantní (Sumilo, 2006, str. 6-8).

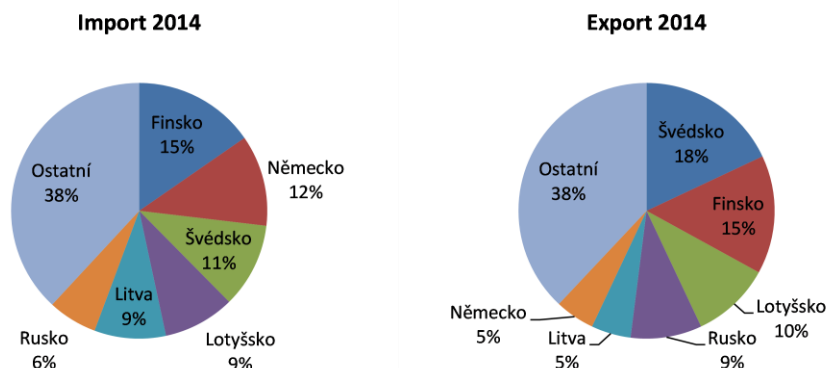
Dalším krokem k integraci byl vstup do Schengenského prostoru v roce 2007 a ve snaze dostat se mezi jádrové země EU, implementovaly pobaltské země společnou evropskou měnu – euro. Jako první se zavedení nové měny povedlo Estonsku, pro něhož byl vstup do eurozóny způsob, jak prohloubit společný trh, posílit finanční služby a zefektivnit volný pohyb zboží. Lotyšsko vstoupilo do eurozóny v roce 2014 a o rok později přijala euro i Litva (Eesti Pank, 2015).

3.5.2 Ekonomická situace v Estonsku

Od získání nezávislosti a implementaci zásadních změn v ekonomickém sektoru, až po vstup do Evropské unie v roce 2004, bylo Estonsko ekonomy považováno za tzv. „modelového studenta“ v důsledku zavedení úspěšných ekonomických principů. I přes to, že výroba poklesla o 27 % kvůli ztrátě ruského trhu, došlo k rychlému oživení a mezi lety 1995 až 2007 zaznamenalo pozitivní hospodářský růst, který byl dokonce nad průměrem států EU. Roku 2008 ale i Estonsko zasáhla celosvětová ekonomická krize, která následně způsobila pokles místního obchodu a HDP (Eerma, 2009). V roce 2010 došlo k opětovnému oživení ekonomického růstu a od roku 2013 zaznamenalo Estonsko stabilní ekonomický růst i celkový růst HDP.

Estonský bankovní systém je součástí společného bankovního trhu Severského pobaltského regionu a Evropy. Sedm bank je registrováno v Estonsku a zbylé z nich mají pobočky sídlící v jiných zemích, nejčastěji ve Švédsku a Dánsku. Finanční trh Estonska je ve srovnání s jinými evropskými zeměmi poměrně jedinečný, a to z několika důvodů – relativně malý podíl finančního sektoru na celkové ekonomice, přes 90 % bank patří do vlastnictví skandinávských bank, velmi dobrá ochrana finančních prostředků bank nebo malý veřejný dluh. Země je ideální základnou pro výrobu a distribuci kvůli dobrému dopravnímu spojení, centrální poloze a otevřené ekonomice. Estonsko si získalo i silný podíl na rychle rostoucím tranzitním obchodu přes Baltské moře (estonia.eu, 2015) a jak je zobrazeno na grafu č. 5, se severskými zeměmi vytváří významný podíl zahraničního

obchodu. Celkově export se zeměmi EU tvoří 72 % a import 83 % (Statistics estonia, 2016).

Graf 5 Estonský import a export za rok 2014

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z: Statistical office of Estonia (2015)

Zahraniční investice v Estonsku

Estonsko v porovnání s Litvou a Lotyšskem vytvořilo podmínky pro zahraniční investory rychleji (Jamborová, 2008, str. 20) zejména v důsledku své atraktivnosti, časné reformy trhů, liberalizaci a privatizaci majetku. Ve skutečnosti žádný jiný člen EU ze střední a východní Evropy, s výjimkou České republiky, neobdržel více přímých zahraničních investic na obyvatele než Estonsko mezi lety 1995 až 2002, v průměru to bylo 250 mld. USD za rok. Pro zemi je výhodou její poloha, která slouží jako centrála pro severské nadnárodní společnosti a jejich pronikání do pobaltských republik. Přístavy v Muuga a v Sillamäe jsou atraktivní pro zahraniční investory, protože ceny energie, práce, dopravy, telekomunikace či náklady na majetek jsou zde výrazně nižší než v jiné části regionu Baltského moře. Investoři jsou lákáni také tím, že Estonsko získalo pověst pro vysokou kvalitu výrobků, dosahují skandinávské kvality při nižších nákladech (Riess, 2004).

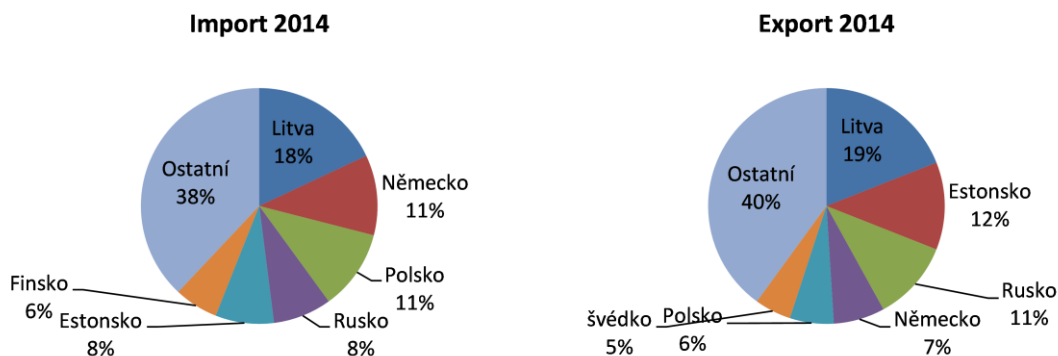
V současnosti je Estonsko stále jedním z lídrů ve střední a východní Evropě z hlediska PZI. Investice ze zahraničí nejčastěji směřují do finančního sektoru (27 %), oblasti nemovitostí (17 %), velkoobchodu a maloobchodu (15 %), průmyslové výroby (8 %) a také do oblasti vědeckých a technických činností. Na začátku roku 2015 zásoba PZI kulminovala na částku 15,9 miliard EUR, přičemž 26 % všech investic plynulo ze Švédska

(kvůli vlastnictví největších estonských bank), 22 % z Finska, 10 % z Nizozemí a 6 % z Norska. (Estonian Investment agency, 2015).

3.5.3 Ekonomická situace v Lotyšsku

Získání nezávislosti znamenalo pro Lotyšsko přechod od plánovaného hospodářství k tržnímu, následované liberalizací cen, privatizací a dosažení měnové stability. Reformy a integrace Lotyšska do EU přinesly pozitivní dopad na ekonomický rozvoj. Tempo růstu bylo dokonce jedno z nejvyšších v zemích EU. Vysoké tempo růstu bylo dáno stabilní poptávkou na domácím trhu, schopností lotyšských podniků rozšiřovat svůj exportní potenciál a růstem investic založených zejména na značném přílivu zahraničního kapitálu. Do roku 2007 rostlo GDP v průměru až o 11 %, avšak v roce 2008 zasáhla Lotyšsko světová ekonomická krize. Došlo k poklesu domácí poptávky, což se negativně projevilo na ekonomické aktivitě, hlavně v sektoru stavebnictví, maloobchodů a trhu s nemovitostmi (Ministry of economics of the Republic of Latvia, 2016). V letech 2011 až 2014 lotyšské hospodářství zaznamenalo opět rychlý ekonomický růst a průměrné tempo růstu HDP 4,4 % bylo jedno z největších ze zemí EU.

Lotyšská ekonomika těží ze své dobré geografické polohy na pobřeží Baltského moře a ve středu pobaltských zemí tvoří tranzitního partnera mezi Východem a Západem. Zahraniční obchod zde rostl již od získání nezávislosti a dále zejména po vstupu do EU. Export se stal pro zemi hlavní hnací silou hospodářského rozvoje a na grafu č. 6 můžeme vidět, že mezi hlavní obchodní partnery patří sousední pobaltské státy, Německo a Polsko. Se státy EU tvoří lotyšský export až 72 %. Mezi nejdůležitější exportní komodity patří mechanická a elektrická zařízení a výrobky dřevařského průmyslu (Ministry of Economics of the Republic of Latvia, 2016, str. 4-15).

Graf 6 Lotyšský import a export za rok 2014

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z: Investment and Development Agency of Latvia (2015)

Zahraniční investice v Lotyšsku

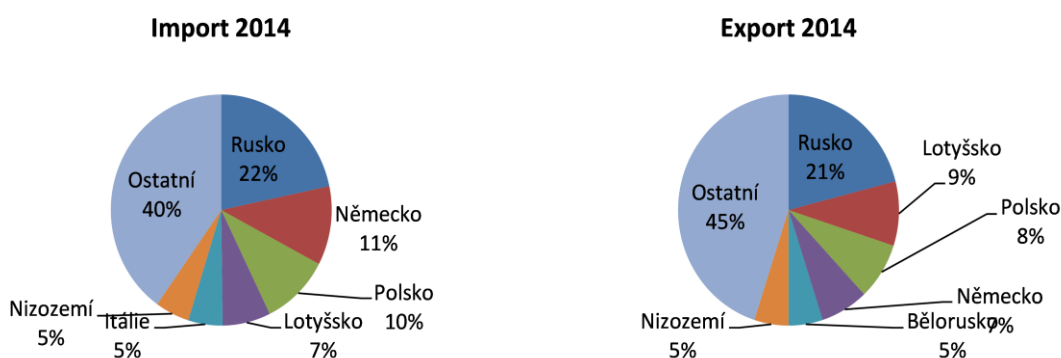
Po vstupu Lotyšska do EU rapidně vzrostl příliv zahraničních investic, přičemž nejvyšší hodnoty činil v roce 2007 při hodnotě 2,71 miliard USD. Mezi faktory, které napomáhaly přílivu přímých zahraničních investic, patřily nové tržní prostředí pro zahraniční investory, stabilní měnová politika, nízké daně, levná, ale zároveň kvalifikovaná pracovní síla, výhodná geografická poloha a poměrně dobře rozvinutá infrastruktura. Poté, co bylo Lotyšsko zasaženo globální hospodářskou krizí, vláda realizovala rozsáhlá úsporná opatření, v jejichž důsledku se důvěra zahraničních investorů opět obnovila a způsobila následný vzestup investic zejména v technologickém sektoru.

Většina zahraničních investic pochází ze sousedních zemí regionu Baltského moře a jiných členských států EU. Nejvíce investic bylo v roce 2014 zaznamenáno ze Švédska (22 %), Nizozemí (8 %) a Kypru (7 %) a celkově 69 % investic směřovalo ze států EU. Objem ruských zahraničních investic je rostoucí a tvoří celkem 6 %, na čemž mají největší podíl energetické firmy (Investment and Development Agency of Latvia, 2014) a od roku 2010 také investice do nemovitostí, na základě schválení nového Zákona o přistěhovalectví, který stanovil, že přechodný pobyt v Lotyšsku může být vydán těm osobám, které zakoupí alespoň jednu nemovitost v minimální částce, která je stanovena podle území – v Rize 142,300 euro, v jiných městech částka zpravidla nižší (Zelmenis, 2013). Investice ze zahraničí nejčastěji směřují do sektoru finančnictví (25 %), nemovitostí (13 %) a průmyslové výroby (12 %) (Investment and Development Agency of Latvia, 2014).

3.5.4 Ekonomická situace v Litvě

Litva je malou otevřenou ekonomikou, která učinila významné kroky k bližší spolupráci s mezinárodním společenstvím tím, že v roce 2004 vstoupila do EU a v roce 2015 přijala společnou měnu – euro. Po získání nezávislosti a kolapsu centrálně plánované ekonomiky dokázala přejít na tržní ekonomiku s reformami zaměřující se na liberalizaci cen, privatizaci a vytvoření národní měny. I přes to, že byla na konci 20. století zasažena finanční krizí v Rusku a světovou hospodářskou krizí v roce 2008, dokázala se z těchto situací rychle zotavit především kvůli vysoké ekonomické flexibilitě a jednotnému trhu EU. Od roku 2011 byla dokonce litevská ekonomika jedna z nejrychleji rostoucích v porovnání s ostatními členskými státy EU (OECD, 2016, str. 14 - 15).

Litevské podniky a zahraniční obchod jsou schopné se adaptovat na měnící se ekonomické podmínky. Po ruské krizi z roku 1998 se začaly rychle orientovat na trhy EU, a přestože EU i nadále zůstala hlavním exportním trhem (až 65%), prodej směřující na východní trhy nabírá na rychlosti, především do Ruské federace za rok 2014 mířilo až 21 % litevského exportu. Vývoz je tvořen tradičními sektory, jakými jsou stroje a mechanická zařízení, produkty chemického průmyslu, dřevo nebo potraviny. Ekonomický rozvoj Litvy a její provázanost na východní trhy byly poznamenány rusko-ukrajinským konfliktem, po kterém Ruská federace uvalila embargo na dovoz potravin, včetně těch z Litvy. V tomto důsledku poklesl celkový vývoz Litvy o 3,8 % (Lietuvos bankas, 2014, str. 12-14). Mezi hlavní importované produkty patří nerostná paliva, mechanická zařízení, chemikálie a dopravní zařízení. Import se zeměmi EU tvořil za rok 2014 přibližně 64 % (OEC, 2016).

Graf 7 Litevský import a export za rok 2014

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z: GlobalEdge (2016)

Zahraniční investice v Litvě

Litva intenzivně pracuje na vytvoření pobídek pro zahraniční investory pomocí vytvoření právních základů pro obchodní jednání, volných ekonomických zón a politik na podporu investic. Litva je atraktivní zemí pro investory, protože poskytuje prostředí s dobrou geografickou polohou, logistickými centry a vzdělanou pracovní silou (Ministry of Economy of the Republic of Lithuania, 2015). Od roku 2005 došlo k rychlému nárůstu zahraničních investic, který trval až do roku 2008, tedy do doby světové hospodářské krize. Rychlý růst byl zaznamenán především v sektoru průmyslu, finančnictví a nemovitostí. V současnosti se vláda snaží přilákat zahraniční investory na energetický sektor. V roce 2012 schválila tzv. Národní strategii energetické nezávislosti, která si klade za cíl zajištění energetické nezávislosti na vnějších energetických systémech. Předpokládá se, že realizace projektů v oblasti energetiky přiláká zahraniční investory a zároveň bude stimulovat další hospodářský rozvoj a vytváření pracovních míst (Kulivaiene, 2014, str. 19-20). Nejvíce investic plyne ze Švédska (26 %), Nizozemí (11 %), Německa (9 %) a Norska (7 %), celková částka ze zemí EU tvoří až 84 % všech investic (Lietuvos bankas, 2015, str. 2).

3.6 Zapojení Ruské federace do ekonomik pobaltských států

Po uplynutí dvou desetiletí se mezi pobaltskými státy a Ruskou federací stále projevují negativní emoce, historické problémy, rozdílné ekonomické a politické systémy, které brzdí jejich vzájemnou plnohodnotnou spolupráci. Krátce po obnovení suverenity zůstala Ruská federace hlavním obchodním partnerem pro všechny 3 země a ještě v roce 1991 podíl celkového dovozu pobaltských zemí do Ruska přesáhl 90 %. Ruská federace na odklon těchto zemí reagovala sankcemi a vysokými dovozními cly, a proto došlo ze strany pobaltských států k posílení hospodářských vazeb na západní země. Před vstupem zemí do EU v roce 2004 tvořil podíl na celkovém importu do Ruska už pouhých 9,2 % v Estonsku, 8,7 % v Lotyšsku, ale v Litvě ještě dosahoval 23 %. Od roku 2004 do současnosti se střídá ve vzájemných obchodních vztazích tzv. boom a propad. Vzájemný obchod rostl v letech 2004 až 2008 a poté mezi lety 2011 až 2012, a to zejména z důvodu potlačení dovozních

tarifů ze strany Ruské federace, rozvoji dalších kontaktů mezi pobaltskými zeměmi a Ruskou federací v rámci zahraniční politiky EU a Východního partnerství EU. V současnosti jsou vzájemné vztahy ovlivněny sankcemi, které byly uvaleny po anexi Krymu Ruskou federací. Sankce poškodily některá hospodářská odvětví v Pobaltí, zejména zemědělství v Litvě, která má s Ruskou federací největší zahraniční obchod. Přímý účinek ruských sankcí na hospodářství Litvy bylo snížení HDP o 0,81 % (Štala, 2016). Pro pobaltské státy je důležitý import surovin a energií, proto jsou PZI Ruské federace často spojeny s tímto odvětvím (Liuhto, 2006, str. 4).

3.6.1 Zapojení Ruské federace do ekonomiky Estonska

Podíl Ruské federace v zahraničním obchodu Estonska je poměrně malý a tvoří přibližně 9 % celkového zahraničního obchodu. Důležitými komoditami, které umožňují zapojení Ruské federace do tamní ekonomiky, jsou především ropné produkty, které tvoří až 51 % ruského importu a většina z nich se dále vyváží do evropských zemí, chemikálie (14 %) a dřevo (6 %). Oblast energetiky je problematickým sektorem nejen pro Estonsko, ale i pro ostatní pobaltské země. Ruská federace je jediným dodavatelem zemního plynu do oblasti, a proto jsou závislé na ruských zdrojích fosilních paliv. Podíl Ruské federace na zahraničních investicích zůstává na nízké úrovni, kolem 5 % PZI a 4 % HDP. Více než polovina těchto investic směřuje do velkoobchodů a nemovitostí (Mertsina, 2014, str. 1-4). Ruská federace se podílí i na vlastnictví estonských tranzitních a logistických společností, například v přístavu Muuga, který patří k největším terminálům zpracovávající ropné produkty v Baltském moři, se podíl ruských investic odhaduje přes 50 % (Spruds, 2012, str. 249-250).

3.6.2 Zapojení Ruské federace do ekonomiky Lotyšska

V roce 2014 tvořil podíl Ruské federace na celkovém zahraničním obchodu Lotyšska 9 %. Ruská federace exportuje do Lotyšska nerostné suroviny (56 % celkového exportu z Ruska) a kovy (19 %). Obě země spojuje energetická a dopravní infrastruktura, která zahrnuje železnice, přístavy, potrubní dopravu, silniční síť atd. Lotyšský přístav Ventspils patří mezi hlavní cesty ropných produktů, které dále směřují do západní Evropy. Prostřednictvím tohoto přístavu Ruská federace exportuje přibližně 13 – 15 % ropy, což

vytváří důležitý příjem do HDP Ruska. Tranzitní poplatky naopak přispívají do HDP Lotyšska v rozmezí zhruba 20 – 25 %. Lotyšsko je stejně jako ostatní pobaltské státy závislé na importu energie z ruských energetických zdrojů, přičemž jedinými dodavateli zemního plynu jsou Gazprom (51 % akcií ve vlastnictví Ruské federace) a Itera Latvia, která doposud úspěšně rozvíjí svou činnost v Lotyšsku. Rusko je osmým největším investorem v Lotyšsku a největší podíl investic je v energetice (27,4 %). Dále investuje do logistiky, infrastruktury a jeho novým zájmem se stávají také průmyslové firmy a bankovníctví kvůli získání přístupu k západním finančním trhům (Spruds, 2012, str. 64 – 70).

3.6.3 Zapojení Ruské federace do ekonomiky Litvy

Ruská federace patří mezi hlavní obchodní partnery Litvy. V rámci Pobaltí má s Litvou nejbližší ekonomické vztahy a celkový zahraniční obchod mezi těmito zeměmi přesahuje přes 20 %. Ruský import se podílí na celkovém dovozu z 22 % kvůli dodávkám energie a surovin, jakými jsou dřevo a chemikálie (Lietuvos bankas, 2016). I přes dobré vztahy zde existují zdroje napětí a možných budoucích problémů, mezi které patří nechuť k prodeji státních podniků do ruského vlastnictví. Například u rafinerie Mazeiku bylo rozhodnuto, že třetinu akcií bude vlastnit americká společnost Williams International a nikoliv ruská společnost Lukoil nebo Jukos, na což Ruská federace zareagovala odmítnutím trvalé spolupráce týkající se dostatečných dodávek ropy. Tato oblast je pro Litvu poměrně problematická, a proto se snaží o diverzifikaci svých energetických sítí a snížení závislosti na ruském zásobování (Coleman, 2015, str. 69).

4 Návrhová část

4.1 Návrh budoucího vývoje Rusko – pobaltských vztahů v otázkách bezpečnosti

V současnosti je označována ruská zahraniční politika za expanzivní a vzhledem k tomu, že se Ruská federace snaží udržovat svou sféru vlivu ve státech bývalého Sovětského svazu, mohou vzniknout obavy z narušení vzájemných vztahů. Ruská federace od roku 2011 konstantně navyšuje výdaje na armádu a zbrojení, což po anexi Krymu v roce 2014 vzbuzuje nedůvěru v regionu Baltského moře. Rusko má navíc velmi dobré partnerské vztahy s Čínskou lidovou republikou, která má významnou dominanci na asijském kontinentu. Spolupráce vytváří velmi silné strategické partnerství v ekonomické i vojenské oblasti. Podle celkových výdajů na obranu, NATO vynakládá celkem 46 % celosvětových výdajů a Ruská federace celkově 5 % (viz příloha 1), což vytváří výrazný nepoměr. Ruská federace má tedy potenciál narušit vzájemné vztahy s pobaltskými státy a expandovat na jejich území, avšak při následném protiútoky NATO by nemusela mít dostatečné prostředky na dlouhodobou obranu. Navíc by výrazně narušila vztahy se západními státy, jelikož se pobaltské republiky úspěšně integrovaly do NATO i EU. Ruská federace se snaží narušit stabilitu a vyvolat strach v republikách pomocí pozemních i vzdušných vojenských cvičení, čímž ale způsobuje negativní reakce ze strany nejbližších sousedních států.

Ke zvýšení bezpečnosti a snížení ohrožení ze strany Ruské federace by v regionu mohla pomoci hlubší spolupráce pobaltských států s NATO a výstavba protiraketového systému k obraně proti raketovým hrozbám a odstrašení protivníka. Rovněž by mohlo dojít k posílení a vybudování vojenských základen nebo navýšení počtu vojenských jednotek a vybavení. Tento krok by byl také reakcí na zastrašování, mobilizování a rozmístování jaderných sil v Kaliningradské oblasti, která má pro Ruskou federaci strategický a bezpečnostní význam a při případném konfliktu by mohla sehrát centrální roli. Na obrázku č. 2 jsem znázornila možnou strategii Ruské federace při snaze o obsazení

pobaltských států. Lze zde vidět, že Kaliningrad sehrává výhodnou pozici při útoku z jižní části a vytváří tím vhodné podmínky pro obklíčení pobaltských států.

Obrázek 2 Návrh možné agrese Ruské federace na Pobaltí
Zdroj: Vlastní návrh

4.2 Zahraníční politika v konceptu pobaltských států a budoucího směřování

Zahraníční politika pobaltských států je výrazně prozápadní se sklonem ke spolupráci s nejbližšími demokratickými sousedy. Integrace do NATO a EU jim přinesla pozitivní postavení v zahraničních vztazích s ostatními státy těchto organizací a pozitivně ovlivnila jejich bezpečnostní situaci. Postoj integrace by si měly zachovat i do budoucna, zejména spolupráce s vysoce vyspělými státy, jakými jsou Německo nebo skandinávské země, by jim mohla přinést výhody v podobě přilákání zahraničních investorů a upevňování zahraničního obchodu. Pro pobaltské státy je do budoucna důležité prohloubení spolupráce i v rámci těchto tří zemí. Pokud budou vystupovat v otázkách zahraniční politiky jednotně, dojde k upevnění vzájemného partnerství, zefektivnění

kooperace a k posílení stability v regionu, která je důležitá v případě, že by musely čelit budoucím hrozbám ze strany Ruské federace.

4.3 Řešení demografických problémů pobaltských států s ruskou menšinou

V Lotyšsku a Estonsku se dodnes nachází početná ruská menšina, která tvoří až přes 20 % obyvatelstva. V Litvě je jejich zastoupení menší a v současnosti tvoří 5,8 %. Po získání nezávislosti Litva praktikovala strategii udělování občanství všem občanům, kteří pobývali na jejím území, a budování dvojjazyčných škol. Tyto skutečnosti přispěly k úspěšné integraci ruské menšiny. Naopak v Lotyšsku a v Estonsku vlády schválily poměrně přísná kritéria k získání občanství, což vyústilo k situaci, kdy se členové ruské menšiny ocitli bez státního příslušenství. Nabytí občanství mohou dosáhnout pomocí procesu naturalizace, jejíž splnění je ale pro mnohé obtížné z důvodu jazykové bariéry. Tento problém je zejména v Estonsku, kde je oficiálním jazykem estonština, která patří do větve ugrofinských jazyků, zatímco ruština se řadí do větve slovanských jazyků.

Možných řešení problému v otázce integrace ruské menšiny by mohlo být vypracování administrativy, která by dovolila získat státní občanství všem, kteří mají na území jednoho ze států trvalý pobyt například alespoň po dobu 2 let a všem novorozencům, kteří se v daném státě narodili. Rovněž by bylo zapotřebí přepracovat jazykové zákony, které jsou překážkou pro ruské menšiny v cestě za získáním zaměstnání. Tyto kroky by mohly vést k lepší integraci, jelikož by jim bylo umožněno získat pozici, na kterou mají kvalifikaci a tím zlepšit celkový blahobyť, což by odvrátilo možné riziko nepokojů.

4.4 Ekonomický rozvoj pobaltských států

Ve všech pobaltských státech došlo po rozpadu Sovětského svazu k úspěšné ekonomické integraci s orientací na západní trhy a sousedy v regionu Baltského moře. Jejich úspěšná integrace do EU a přijetí společné měny tuto skutečnost ještě více upevnily. Zatímco pobaltské státy směřovaly na Západ, zažily ekonomický růst, příliv zahraničních investorů a úspěšný rozvoj jejich ekonomik, Ruská federace ztrácela vliv na zapojení v

jejich hospodářství. V současnosti tvoří zahraniční obchod pobaltských států s hegemonem přibližně 9 % v Estonsku a v Lotyšsku, v Litvě je to nejvíce, kolem 20 %. Ruská federace si ale prostřednictvím dodávek surovin stále udržuje vliv v pobaltských státech, zejména dodávkami zemního plynu, u kterého je jediným dodavatelem v oblasti. V budoucnu by pobaltské státy mohly omezit závislost pomocí diverzifikování energetických sítí nebo nacházením alternativních zdrojů energie. Litva by mohla propojit plynovod i s Polskem, Estonsko a Lotyšsko by se mohly pokusit napojit na norské plynovody, které by vedly přes Švédsko a Finsko až do Pobaltí. Tento projekt by byl technicky i logisticky poměrně náročný, ale dokázal by země vymanit z úplné závislosti na ruském plynu, zvýšil by jejich energetickou bezpečnost a efektivně by se vypořádal s možnými výpadky energie v budoucnosti. V současnosti již existuje projekt s názvem Baltic-connector, který má v plánu vybudovat první plynovod propojující Finsko s Estonskem a očekává se, že bude uveden do provozu v roce 2020 (European Commission, 2015). Na obrázku č. 3 je navržena možná trasa plynovodu z Norska včetně napojení na Baltic-connector.

Obrázek 3 Návrh na trasu plynovodu z Norska

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Interstate oil and gas transport to Europe (2012)

5 Závěr

Zahraniční a bezpečnostní politika Ruské federace s pobaltskými státy prošla od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 až do současnosti výraznými proměnami. Zatímco Ruská federace uzavřela partnerské vztahy s Čínskou lidovou republikou, která má velmocenské postavení především ve východní části asijského kontinentu, a upevňovala své pozice v bývalých státech Sovětského svazu, například v Uzbekistánu, Arménii nebo Kazachstánu, pobaltské státy se snažily eliminovat ruský vliv a ze strachu o svou bezpečnost a ztrátou kontroly nad svým územím se rozhodly integrovat do mezinárodních a evropských společenství Severoatlantické aliance a Evropské unie. Pobaltské státy mezi sebou také uzavřely Pobaltskou dohodu, která byla prostředkem ke stabilizaci regionu. Bezpečnostní situace v regionu je v současnosti ovlivněna ruskou expanzivní politikou a ruskou anexí na poloostrově Krym, která negativně ovlivnila vztahy se západní Evropou. Ruská federace navyšuje výdaje na modernizaci armády a rozmisťuje jaderné síly v oblasti Kaliningradu, která se nachází mezi Polskem a Litvou a je pro Ruskou federaci významným strategickým územím. Zastrahování a přemísťování vojenských jednotek vyvolává u pobaltských států nejistotu a potřebu o silnější spolupráci s NATO v rámci vojenských cvičení a navyšování vojenského arzenálu. Právě NATO jim poskytuje záruku ochrany při případné agresi ze strany Ruské federace.

V době okupace žila na území pobaltských států četná ruská menšina, která zde hrála významnou roli v otázce popularizace Sovětského svazu. Od získání nezávislosti pobaltských států avšak dochází k početnímu poklesu menšiny a celkovému úbytku obyvatel, které se vyznačuje regresivním demografickým trendem. Jazykové zákony a získání občanství dané země vytvářejí hlavní demografické problémy. Lotyšsko a Estonsko bývají kritizovány za svůj postoj k ruskému jazyku a odmítání zavedení dvojjazyčných škol. Pro ruskou menšinu je v těchto dvou zemích problematickým aspektem i cesta k získání zaměstnání, jelikož podle zákona musí k přijetí do povolání ovládat jazyk dané země. Občanství lze získat v pobaltských státech procesem naturalizace, který je ale pro ruskou menšinu obtížný především z důvodu jazykové bariéry, a i přes podporu tamních vlád zde stále existuje vysoký počet lidí bez státní příslušnosti. Zmíněné faktory způsobily nepříliš úspěšnou integraci ruské menšiny navzdory dlouholetému

soužití. V Litvě je situace poněkud odlišná, nikdy zde nebyla tak početná ruská menšina, a proto bylo občanství uděleno všem lidem, kteří bydleli na jejím území. Článek z Ústavy Ruské federace apeluje na ochranu ruských občanů za hranicemi, což bylo odůvodněním vpádu Ruské federace na Ukrajinu v roce 2014. V současnosti hraje tento postoj roli i ve snaze udržení si vlivu na území pobaltských států, zejména prostřednictvím zakládání kulturních organizací a center, nebo nabízením vzdělávacích příležitostí přímo na ruských univerzitách. V Estonsku a Lotyšsku je tedy zapotřebí změna politik, která menšině usnadní získání občanství a cestu k zaměstnání. Pomocí těchto kroků mohou předcházet vyvolání nespokojenosti ze strany menšin a nedát tak Ruské federaci důvod k zásahu.

Zahraniční obchod pobaltských států je úzce integrován se členskými státy EU, zejména se severskými, které zde rovněž investují množství přímých zahraničních investic, jež se následně podílejí i na růstu HDP pobaltských států. Úspěšný přechod na tržní ekonomiku, ekonomické reformy a přilákání zahraničních investorů jim umožnily dosáhnout vysoké ekonomické výkonnosti a přeorientování trhů na Západ. Zapojení Ruské federace do ekonomik pobaltských států od získání nezávislosti postupně oslabovalo a nyní si zde Rusko udržuje vliv převážně díky dodávkám energetických surovin. Pobaltské státy by tento vliv mohly eliminovat prostřednictvím diverzifikace energetických sítí, která by dokázala země vymanit ze závislosti na ruských fosilních palivech a zvýšila by tak jejich energetickou bezpečnost.

Ruská federace ztrácela svůj mocenský vliv v regionu s postupnou integrací pobaltských států do NATO a EU. Rozpad Sovětského svazu a následný vznik tří samostatných suverénních států jim umožnily utvářet svou vlastní zahraniční politiku a hospodářské strategie, které se ukázaly jako úspěšné. Estonsko se dokonce může pochlubit významným postavením v oblasti IT - byla zde například vyvinuta aplikace Skype, která je známá a používána na celém světě, dále jako první stát na světě úspěšně implementovalo elektronické volby po internetu.

Seznam použité literatury

BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2010. 483 s. ISBN 978-80-246-1863-0.

BENDER, Jeremy. *The 11 most powerful militaries in the world* [online]. Sydney: Business insider Australia, 2015 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com.au/11-most-powerful-militaries-in-the-world-2014-4>.

BEST, Marina. *The Ethnic Russian Minority: A Problematic Issue in the Baltic States* [online]. Victoria: GSSR, 2013. 33-41 s. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <https://journals.uvic.ca/index.php/verges/article/view/11634>.

BLANK, Stephen, *Imperial Ambitions: Russia's Military Buildup* [online]. Washington: World Affairs, 2015 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.worldaffairsjournal.org/article/imperial-ambitions-russia%E2%80%99s-military-buildup>.

CIMENT, James. *BOOMS and BUSTS: An Encyclopedia of economic history from Tulipmania of the 1630s to the Global Financial Crisis of the 21 st Century*. 3. vyd. London: Routledge, 2010. 1050 s. ISBN 987-0-7656-8224-6.

COLEMAN, Youngblood Denise. *Lithuania Country Review* [online]. Houston: CountryWatch, 2015. 254 s. [cit. 2016-04-25]. ISSN 1-60523-893-5. Dostupné z: <http://www.countrywatch.com/Content/pdfs/reviews/B3ML8993.01c.pdf>.

DE LUCE, Dan. *If Russia Started a War in the Baltics, NATO Would Lose – Quickly* [online]. Foreign policy, 2016 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2016/02/03/if-russia-started-a-war-in-the-baltics-nato-would-lose-quickly/>.

DEUDNEY, Daniel. *Sphere of influence* [online]. Encyclopedia Britannica, 2015 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/topic/sphere-of-influence>.

DONALDSON, H. Robert a Joseph L. NOGEE. *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. 2. vyd. Armonk: M. E. Sharpe, 2009. 419 s. ISBN 978-0-7656-2281-5.

DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7.

EBERHARDT, Piotr. *Przemiany Narodowosciowe w panstwach Baltyckich na przełomie XX i XXI wieku* [online]. *Roczniki nauk społecznych*, 2009. 113 s. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <https://www.kul.pl/files/852/media/RNS/pdf-y/2009/2009-eberhardt.pdf>.

EERMA, Diana a Jüri SEPP. *Estonia in transition under the restrictions of European institutional competition*. Leibniz: ECONSTOR, 2009. 50 s.

EICHLER, Jan a Lukáš TICHÝ. *USA a Ruská federace: komparace z pohledu bezpečnosti a strategické kultury*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013. 318 s. ISBN 978-80-87558-16-4.

EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2006. 303 s. ISBN 80-7278-326-2.

EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnostní vztahy*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2004. 164 s. ISBN 80-245-0790-0.

Estonia Investment Agency [online]. *Economy at a glance*. Tallinn, 2015 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://investinestonia.com/en/about-estonia/economy-at-a-glance>.

Estonia.eu [online]. *A Dynamic Economy*. 2015 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://estonia.eu/about-estonia/economy-a-it/a-dynamic-economy.html>.

Estonia.eu [online]. *Citizenship: Positively suprising*. 2016 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html>.

European Commission [online]. *Energy*. 2015 [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/energy/en/news/balticconnector-will-end-isolation-finnish-gas-market-and-complete-baltic-gas-ring>.

EXNEROVÁ, Věra, Michal KAPLAN, Tomáš CHLEBEČEK. *Globální bezpečnost a rozvoj* [online]. Praha: Rozvojovka 2012 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/globalni-bezpecnost-a-rozvoj>.

FEDOROV, Gennady. *Demographic Processes in the Kaliningrad Region in 2000-2014* [online]. Rome: Mediterranean Journal of Social Sciences, 2015. 6 s. [cit. 2016-03-31]. ISSN 2039-2117. Dostupné z: <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/viewFile/8598/8257>.

Global firepower index [online]. *Countries Ranked by Military Strength*, 2016 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>.

GREGOR, Jan a Miroslava ŠAFRÁNKOVÁ. *Rusko členem EU?: historické, kulturní, geopolitické a socioekonomické aspekty*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. 138 s. ISBN 978-80-86708-93-5.

GRIGAS, Agnia. *Russia – Baltic relations after Crimea’s annexation: Reasons for concern?* [online]. Los Angeles: Cicero foundation Great Debate Paper No. 14/05 2014. 15 s. [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: http://www.cicerofoundation.org/lectures/Agnia_Grigas_Russia-Baltic_Relations.pdf.

HAST, Susanna. *Spheres of influence in international relations*. 1. vyd. Farnham: Ashgate publishing, 2014. 182 s. ISBN 978-1-4724-2154-8.

HAUGAARD, Mark a Howard LENTNER, *Hegemony and Power - Consensus and coercion in contemporary politics*. New York: Lexington Books, 2006. 262 s. ISBN 978-0-7391-1502-2.

HAVELKA, Ladislav. *Pobaltí - Ohnisko bezpečnosti EU?* [online]. Praha: Euroskop.cz, 2015 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/46/25757/clanek/pobalti-ohnisko-bezpecnosti-eu/>.

HERANOVÁ, Martina. *Prohlubování vojenské spolupráce Ruska, Číny a Íránu: rostoucí hrozba mezinárodní bezpečnosti* [online]. Ostrava: Oficiální portál informačního centra o NATO, 2015 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/prohlubovani-vojenske-spoluprace-ruska-ciny-a-iranu-rostouci-hrozba-mezinarodni-bezpecnosti-igc-/na_analyzy.aspx?c=A150316_152246_na_analyzy_m02.

Indexmundí [online]. *Demographics*. 2015 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.indexmundi.com/>.

JAMBOROVÁ, Monika. *Zahraniční kapitál a konkurenceschopnost vybraných zemí EU*. Brno: Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky [online]. 2008. 31 s. [cit. 2016-03-17]. ISSN 1801-4496. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/1456/soubory/oddeleni/centrum/papers/wp2008-11.pdf>.

JONES, Barry. *Routledge Encyclopedia of International Political Economy*. London: Routledge, 2001. 1864 s. ISBN 0-415-14532-5.

JUREČKA, Václav, a kol. *Makroekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada publishing a.s., 2010. 336 s. ISBN 978-80-247-3258-9.

KADERÁBKOVÁ, Anna a Václav ŽDÁREK. *Makroekonomická analýza*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. 293 s. ISBN 80-86730-05-0.

KALÍNSKÁ, Emílie a kol. *Mezinárodní obchod v 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 232 s. ISBN 978-80-247-3396-8.

KARLAS, Jan. *Současné teorie mezinárodních institucí*. Praha: UK, Mezinárodní vztahy. 2007, roč. 42, č. 1. s. 66-85. ISSN 0323-1844.

KOTYK, Václav. *Jednota či rozpad Ruska*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. 138 s. ISBN 978-80-245-1640-0.

KRAMER, Mark. *The Baltic Countries after Two Decades of Independence* [online]. PONARS Eurasia, 2012. 8 s. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/pepm200.pdf>.

Kroon & economy [online]. *Euroisation in Estonia and its impact on the economy Eesti Pank*. 2015. 30 s. [cit. 2016-04-12]. ISSN 1406-829X. Dostupné z: https://www.eestipank.ee/sites/default/files/publication/en/Archive/kroon_economy/2002/_Eurostumine.pdf.

KULIAVIENE, Aiste a Solnyskiniene JOLANTA. *The evaluation of the impact of foreign direct investment on Lithuanian economy using lag-analysis*[online]. Lithuania: Economics and management, 2014. 9 s. [cit. 2016-04-20]. ISSN 2029-9338. Dostupné z: <http://www.ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/viewFile/5597/3470>.

LANGHAMROVÁ, Jitka. *Demografie*. 1. vyd. Praha: Tribun EU, 2007. 42 s. ISBN 978-80-7399-218-7.

LIETUVOS BANKAS [online]. *Foreign Trade and Competitiveness*. Vilnius, 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: https://www.lb.lt/foreign_trade_and_competitiveness.

LIETUVOS BANKAS [online]. *Lithuanian economic review*. Vilnius, 2014. 34 s. [cit. 2016-04-20]. ISSN 2029-8471. Dostupné z: https://www.lb.lt/lithuanian_economic_review_may_2014.

LIETUVOS BANKAS [online]. *Statistical release: Direct investment in 2014*. Vilnius, 2015. 6 s. [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://www.lb.lt/direct_investment_in_2014.

LIPPMANN, Walter. *Zahraniční politika a válečné cíle Spojených států*. Praha: Družstevní práce. 1946. 280 s.

LIUHTO, Kari. *Expansion or Exodus: Why do Russian Corporations invest abroad?*. 1. vyd. Binghamton: International business press, 2006. 174 s. ISBN 978-0789032867.

MASLAUSKAITE, Kristina a Liva ZORGENFREIJA. *Economic miracle in the Baltic states: an exemplary way to growth?* [online]. Paris: Jacques Delors Institute, 2013. 32 s. [cit. 2016-03-31] Dostupné z: <http://www.institutdelors.eu/media/balticstateseu-economicmiracle-maslauskaitezorgenfreiija-ne-jdi-july13.pdf?pdf=ok>.

MERTSINA, Tonu. *Baltic economies have recovered quickly, but investments remain behind the curve* [online]. Macro Research, 2014. 5 s. [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: [http://www.1397472182_ee_newsletter_ru_final\[1\].pdf](http://www.1397472182_ee_newsletter_ru_final[1].pdf).

Ministry of Economics of the Republic of Latvia [online]. *The National economy of latvia macroeconomic review* [online]. Riga, 2016, (66). 32 s. [cit. 2016-04-19]. ISSN 1407-5334. Dostupné z: https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/makro/makro_66_eng.pdf.

Ministry of Economy of the Republic of Lithuania [online]. *Investment*. Vilnius, 2014 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: <https://ukmin.lrv.lt/en/sector-activities/investment>.

Ministry of foreign affairs of the Republic of Latvia [online]. *Basic facts about citizenship and language policy of Latvia and some sensitive history-related issues*. Latvia, 2015 [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.mfa.gov.lv/en/policy/society-integration/citizenship-in-latvia/citizenship-policy-in-latvia/basic-facts-about-citizenship-and-language-policy-of-latvia-and-some-sensitive-history-related-issues>.

MIŠKOVSKÝ, Josef. *Referenda o vstupu pobaltských států do EU* [online]. Brno: Středoevropské politické studie, 2008 [cit. 2015-12-03]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=338>.

MÖLLER, Frank. *Thinking Peaceful Change: Baltic security policies and security community building*. 1. vyd. New York: Syracuse University Press, 2007. 382 s. ISBN 978-0-8156-3108-8.

OECD [online]. *What does lithuania import?* 2014. [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/ltu/all/show/2013/.

OECD. *OECD Economic Surveys: Lithuania*. 1. vyd. Paris: OECD publishing, 2016. 146 s. ISBN 978-92-64-25114-4.

PUTIN, Vladimir. *The foreign policy concept of the Russian federation* [online]. FAS, 2010 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.html>.

RIESS, Armin. *The internationalisation of production in Europe: Case studies of foreign direct investment in old and new EU member states* [online]. Luxembourg: European Investment Bank, 2004. 124 s. [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: http://www.eib.org/attachments/efs/eibpapers/eibpapers_2004_v09_n01_en.pdf.

ROGERS, Paul. *Losing Control: Global Security in the Twenty-first Century*. 1. vyd. London: Pluto Press, 2000. 164 s. ISBN 0-7453-1679-4.

ŘEHÁK, Jan a Vojtěch BROM. *SPSS – Praktická analýza dat*. 1. vyd. Brno: Computer press, 2015. 336 s. ISBN 978-80-251-4609-5.

ŘÍMAN, Martin, Vladimír TOMŠÍK, Eva ZAMRAZILOVÁ, Stanislava JANÁČKOVÁ, Martin JAHN, Petr MACH, Vladimír DRÁBEK a Tomáš MUNZI. *Zahraniční investice. Cíl hospodářské politiky?*. 1. vyd. Praha: CEP - centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. 99 s. ISBN 978-80-86547-90-9.

SAKWA, Richard. *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. 1. vyd. London: I.B. Tauris, 2015. 320 s. ISBN 978-1-78453-064-8.

SIPRI [online]. *Military expenditure database*. Stockholm: Stockholm international peace research institute, 2015 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database.

SPRUDS, Andris. *The Economic Presence of Russia and Belarus in the Baltic States: Risks and Opportunities*. 1. vyd. Riga: Latvian institute of international affairs, 2012. 157 s. ISBN 978-9934-8292-1-5.

Statistics Estonia [online]. *Foreign trade*. Tallinn, 2016 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.stat.ee/foreign-trade>.

STROMBERG, Roland. *Collective Security* [online]. Encyclopedia of New American Nation, 2015 [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Collective-Security.html>.

SUMILO, Erika. *Trade and Trade Policy Developments in the Baltic States after Regaining Independence before Joining the EU* [online]. Helsinki: XIV International Economic History Congress, 2006, (87). 10 s. [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.helsinki.fi/iehc2006/papers3/Sumilo.pdf>.

ŠTALA, Sabine. *The economic ties between Russia and the Baltic countries in 2004-2015* [online]. Riga: The Riga conference, 2016 [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <https://www.rigaconference.lv/rc-views/20/the-economic-ties-between-russia-and-the-baltic-countries-in-2004-2015-the-bust-the-boom-and-the-sanctions-in-mutual-trade-relations>.

WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK a Ivo POSPÍŠIL. *Listina Základních práv a svobod. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

WAISOVÁ, Šárka. *Lidská bezpečnost – pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network*. Mezinárodní vztahy, 1/2006. s. 58-73.

WAISOVÁ, Šárka. *Bezpečnost: vývoj a proměny konceptu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 159 s. ISBN 80-86898-21-0.

WAISOVÁ, Šárka. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 3.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 248 s. ISBN 978-80-7380-177-9.

WEISS, Tomáš. *Role policie a armády v Evropské unii: Analýza evropské a národní úrovně s využitím případové studie České republiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. 246 s. ISBN 978-80-246-2381-8.

WOLFERS, Arnold. *The United States in a disarmed world: a study of the U. S. outline for general and complete disarmament*. Baltimore: Johns Hopkins Press. 1966. 250 s. ISBN 978-0801806926.

YILDIZ, Dursun. *New International Security Paradigm related to Water and Environmental Security* [online]. World Scientific News, 2015. 147 s. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.worldscientificnews.com/wp-content/uploads/2015/07/WSN-19-2015-133-147.pdf>.

ZÁJEDOVÁ, Iivi. *Pobaltská regionální spolupráce: kooperace v regionu v letech 1991-1997 očima estonské politické historiografie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 184 s. ISBN 80-246-1135-X.

ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. 1. vyd. Praha: Leges, 2010. 434 s. ISBN 978-80-87212-38-7.

ZELMENIS, Janis. *Doing business in Latvia* [online]. Riga, 2013 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://maltaconsul.lv/invest-in-latvia>.

ZEMAN, Karel. *Metodika pro psaní bakalářských a diplomových prací na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze* [online]. Praha: Národohospodářská fakulta, Katedra hospodářské a sociální politiky, 2013. 26 s. [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Methodika-pro-psan%C3%AD-BP-a-DP2.pdf>.

ZEMAN, Petr. *Česká bezpečnostní terminologie – výklad základních pojmů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2002. 186 s. ISBN 80-210-3037-2.

ZVIDRINS, Peteris. *Depopulation in the Baltic states* [online]. Latvia: Centre of Demography, 2009 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://iussp2009.princeton.edu/papers/91919>.

Seznam zkratek

EU – Evropská unie

HDP – hrubý domácí produkt

HNP – hrubý národní produkt

NATO – Severoatlantické společenství

OSN – Organizace spojených národů

PZI – přímé zahraniční investice

RF – Ruská federace

SIPRI - Mezinárodní mírový výzkumný institut (Stockholm International Peace Re-search Institute)

USA – Spojené státy americké

USD – americký dolar

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vzájemný vztah HDP a HNP země X	24
Obrázek 2: Návrh možné agrese Ruské federace na Pobaltí	49
Obrázek 3: Návrh na trasu plynovodu z Norska	51

Seznam grafů

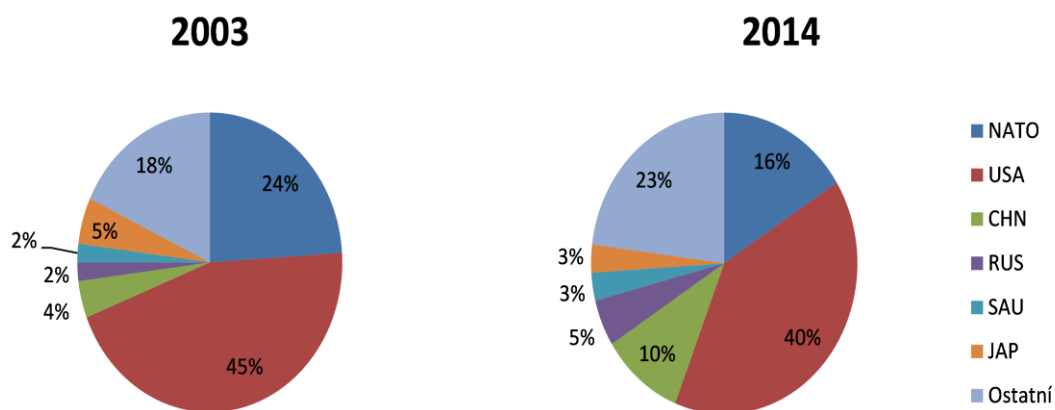
Graf 1: Výsledek referenda o vstupu do EU	32
Graf 2: Vojenské výdaje (% z HDP)	33
Graf 3: Vývoj populace v Pobaltí a v Kaliningradu	35
Graf 4: Vývoj ruské menšiny v Pobaltí	36
Graf 5: Estonský import a export za rok 2014	41
Graf 6: Lotyšský import a export za rok 2014	43
Graf 7: Litevský import a export za rok 2014	44

Seznam příloh

Příloha 1: Výdaje na obranu - % z celosvětových výdajů	67
Příloha 2: Procentuální vyjádření ruské menšiny v Pobaltských státech	67
Příloha 3: Růst HDP (%) v pobaltských státech	68
Příloha 4: Model věkové pyramidy v Estonsku (2015)	68

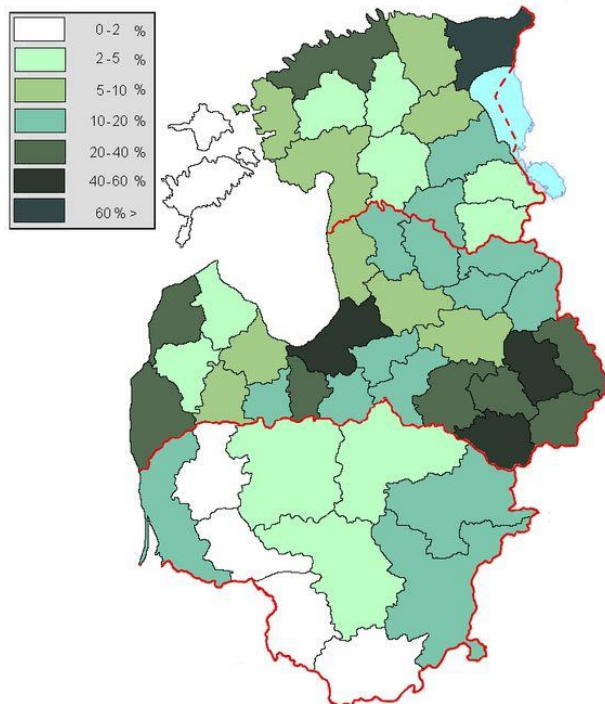
Přílohy

Příloha 1: Výdaje na obranu - % z celosvětových výdajů

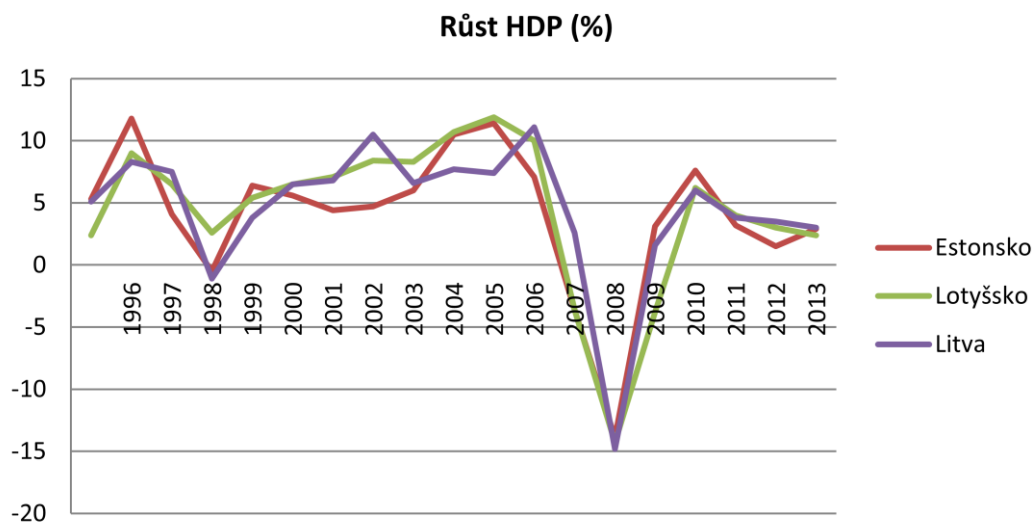
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat: North Atlantic Treaty Organization (2013).

Příloha 2: Procentuální vyjádření ruské menšiny v Pobaltských státech

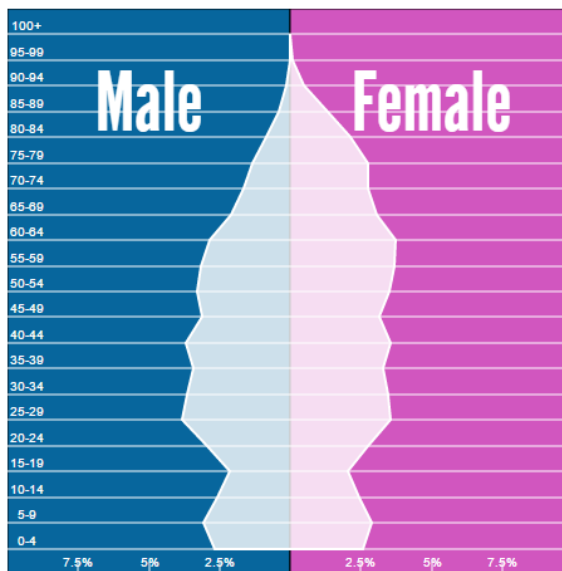
Zdroj: Maps on the web (2013)

Příloha 3: Růst HDP (%) v pobaltských státech

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Indexmundi, the Worldbank (2014)

Příloha 4: Model věkové pyramidy v Estonsku (2015)

Zdroj: Population pyramids of the world (2016)